

ประวัติศาสตร์คืออะไร

นักประวัติศาสตร์และหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นซึ่งกันและกัน นักประวัติศาสตร์ที่ปราศจากหลักฐานข้อเท็จจริง เป็นคนไม่มีหลักเกณฑ์และไม่มีประโยชน์อันใด แต่หลักฐานข้อเท็จจริงที่ปราศจากนักประวัติศาสตร์ก็ตายและไร้ความหมาย ดังนั้นคำตอบอันแรกของข้าพเจ้าต่อปัญหาว่า ประวัติศาสตร์คืออะไร ก็คือ ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวอันต่อเนื่องของการโต้ตอบกันระหว่างประวัติศาสตร์กับหลักฐานข้อเท็จจริง เป็นเรื่องถกเถียงระหว่างปัจจุบันกับอดีตที่ไม่สิ้นสุด... เรื่องราวของการตอบโต้ซึ่งกันและกันระหว่างนักประวัติศาสตร์กับหลักฐานข้อเท็จจริงนี้ ข้าพเจ้าถือว่าเป็นการถกเถียงระหว่างปัจจุบันกับอดีต เป็นการถกเถียงระหว่างสังคมในวินาทีกับสังคมเมื่อวานนี้ ไม่ใช่เป็นการถกเถียงกันระหว่างบุคคลที่ไม่เห็นตัวตน หรือบุคคลใดๆ เพียงคนเดียว ดังคำกล่าวของ Burckhardt ที่ว่า ประวัติศาสตร์ คือ “บันทึกซึ่งยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเห็นคุณค่าว่าควรจะจดจำอีกยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเอาไว้” เราจะเข้าใจปัจจุบันได้สมบูรณ์ก็ต่อเมื่อมองผ่านจากปัจจุบันเท่านั้น และเราจะเข้าใจปัจจุบันได้สมบูรณ์ก็เพราะอดีตช่วยส่องทางให้ ดังนั้นบทบาทควบคู่กันสองอันของประวัติศาสตร์ก็คือ ช่วยให้มนุษย์เข้าใจสังคมในอดีต และช่วยให้มนุษย์ควบคุม สังคมในปัจจุบันได้ดีขึ้น

ประวัติศาสตร์คือขบวนการของการต่อสู้ ไม่ว่าเราจะตัดสินใจว่าเป็นของดีหรือของเลว ผลของการต่อสู้ ทำให้คนกลุ่มหนึ่งได้เปรียบและคนอีกกลุ่มหนึ่งเสียเปรียบ ผลของการต่อสู้ นี้เกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ส่วนมากมักจะเกิดขึ้นโดยตรงคนแพ้ย่อมต้องเสียเปรียบ ดังนั้นความทุกข์ยากทรมานจึงเป็นเรื่องสำคัญในประวัติศาสตร์ ในทุกยุคทุกสมัยของประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่จะต้องมีผู้เสียหายน่าเจ็บปวดมากมายเท่า ๆ กับที่คนได้รับชัยชนะ ปัญหาอันเป็นปัญหายุ่ยาก

* แปลจาก Levnard M. Marsak, *The Nature of Historical Inquiry*, (Holt, Rinehart and Winston, New York, 1970) ซึ่งคัดลอกสำเนาจาก E.H. Carr, *What Is History?* (Alfred A. Knopf, 1961,) หน้า ๓๕, ๖๕ ๑๐๒-๑๐๓, ๑๐๕-๑๐๖, ๑๐๘-๑๐๙, ๑๑๑-๑๑๒, ๑๑๖, ๑๔๒-๑๔๓, ๑๔๘-๑๔๙, ๑๕๑-๑๖๑, ๑๖๓-๑๖๖, ๑๗๕-๑๗๖, ๑๗๘-๑๗๙, ๑๘๙, ๒๐๗-๒๐๘.

ซับซ้อน เพราะเราไม่มีมาตรการที่จะขังประเมินว่าคนกลุ่มหนึ่งดีกว่าและเหนือกว่าคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเสียเปรียบ อย่างไรก็ตามเราต้องพยายามประเมินให้ได้ ปัญหาไม่ใช่ปัญหาพิเศษเฉพาะของประวัติศาสตร์ ในปกติชีวิตเรามักจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเห็นความจำเป็นที่จะตัดสินใจรอบในเรื่องความชั่วร้ายเล็กน้อย หรือพอใจในการกระทำที่ชั่วร้ายโดยหวังว่าผลดีจะตามมา แม้ว่าเราจะไม่ค่อยสนใจยอมรับการกระทำอันนี้ของเราเท่าไร ในประวัติศาสตร์ปัญหานี้มักจะได้รับการถกเถียงในหัวข้อ “ราคาของความก้าวหน้า” หรือ “ราคาของการปฏิบัติ” ซึ่งเป็นเรื่องผิดลู่ผิดทาง ดังที่ Bacon กล่าวไว้ในบทความ “On Innovations” ว่า “การรักษารรรมนิยมประเพณีไว้ก็เป็นสิ่งวุ่นวายเท่า ๆ กับการสร้างสรรค์ใหม่” ราคาของการรักษาเป็นการอันหนักต่อคนต่อยอภิสิทธิ์เท่า ๆ กับราคาของการสร้างสรรค์ใหม่ ซึ่งเป็นภาระของคนที่จะถูกตัดสินพิเศษ ทฤษฎีที่ว่า ความดีของคนกลุ่มหนึ่งเป็นข้ออ้างที่เที่ยงธรรมเหนือความทุกข์ทรมานของคนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นที่ยอมรับกันในการปกครองทุกแบบ และเป็นลัทธิของพวกหัวเก่าเหมือน ๆ กับพวกหัวรุนแรง Dr. Johnson เคยกล่าวอย่างแข็งขันถึงข้อถกเถียงที่ว่า ความชั่วร้ายเล็กน้อยเป็นข้ออ้างที่เที่ยงธรรมในการดำรงไว้ซึ่งความไม่เสมอภาค :

“การที่คนบางคนไม่ควรจะมีความสุขเป็นของดีกว่าการที่ไม่มีใครเลยที่มีความสุข นี่ควรที่จะเป็นหลักทั่วไปของความเสมอภาคเท่าเทียมกันอย่างยิ่ง...”

แต่เป็นความจริงหรือไม่ ที่นักประวัติศาสตร์ซึ่งแตกต่างกับนักวิทยาศาสตร์และโดยธรรมชาติของวัตถุดิบของนักประวัติศาสตร์ ทำให้เขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะต้องตัดสินความถูกต้องทางศีลธรรม ซึ่งหมายถึงว่าประวัติศาสตร์อยู่ภายใต้มาตรฐานของค่านิยมที่อยู่นอกเหนือประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าไม่คิดว่ามันเป็นเช่นนั้น เราลองมาสมมติว่าความคิดบางอย่างที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความดีและความเลว หรือระดับของความคิดดังกล่าวที่พัฒนาไปกว่านั้น ว่าเป็นสิ่งอยู่นอกเหนือประวัติศาสตร์ กระนั้นก็ตามความคิดที่จับต้องไม่ได้เหล่านี้มีบทบาทในการศึกษาศีลธรรมทางประวัติศาสตร์เท่า ๆ กับสูตรทางคำนวณหรือสูตรธรรมด ๆ ในวิทยาศาสตร์กายภาพ ความคิดที่จับต้องไม่ได้เหล่านี้เป็นกลุ่มของความคิดที่ขาดเสียไม่ได้ แต่ความคิดเหล่านี้ก็ไม่มี ความหมาย และใช้การไม่ได้ ถ้าหากเนื้อหาใจความพิเศษในตัวของมัน ถ้าหากท่านจะลองอุปมาอุปไมยอีกวิธีหนึ่ง คือ ความเชื่อทางศีลธรรมที่เราใช้ในประวัติศาสตร์ หรือชีวิตประจำวันเป็นเหมือนเช็คนาคาร์ เป็นเช็คที่มีข้อความทั้งที่พิมพ์และทั้งที่เขียน ข้อความที่พิมพ์เป็นคำพูดที่จับต้องไม่ได้เช่น เสรีภาพ เสมอภาค ความยุติธรรมและประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้เป็นกลุ่มก้อนที่จำเป็น แต่เช็คนั้นก็จะไม่มีคุณค่าจน

กว่าเราจะเติมข้อความลงไป ข้อความที่เติมไปนี้จะบอกว่า เสรีภาพจำนวนเท่าไร เราต้องการให้กับใคร ใครเป็นคนที่เรากล่าวว่าเสมอภาคกับเรา และเสมอภาคแค่ไหน วิธีที่เราเติมข้อความลงไปนั้นเช็คเสมอ ๆ นี่เป็นสาระสำคัญของประวัติศาสตร์ วิธีเติมข้อความประวัติศาสตร์ที่แน่นอนลงไป ในความคิดและความเชื่อทางศีลธรรมที่จับต้องไม่ได้ นี่เป็นวิธีการทางประวัติศาสตร์ และที่จริงการตัดสินใจผลิตทางศีลธรรมของเราขึ้นอยู่กับวิธีสร้างความคิด ซึ่งเป็นผลอันเกิดมาจากประวัติศาสตร์ ตัวอย่างของข้อโต้แย้งระหว่างประเทศในปัจจุบันเกี่ยวกับปัญหาทางศีลธรรมก็คือ การโต้แย้งกันโดยข้ออ้างของเสรีภาพและประชาธิปไตย ความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพและประชาธิปไตยนี้เป็นของสากลและจับต้องไม่ได้ แต่เนื้อหาที่อยู่ในความคิดนั้นแตกต่างกันไปตามกาลเวลาของประวัติศาสตร์ แตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่ ปัญหาการใช้ความคิดเหล่านี้จะเข้าใจได้ และจะถกเถียงกันได้ก็โดยใช้วิธีการประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์เป็นขบวนการที่เคลื่อนที่อยู่เสมอ และขบวนการอื่นนั้นต้องศึกษาโดยการเปรียบเทียบ ดังนั้นนักประวัติศาสตร์มักจะใช้วิธีตัดสินผลิตทางศีลธรรมโดยใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเปรียบเทียบเช่นคำว่า “ก้าวหน้า” หรือ “ปฏิกิริยา” มากกว่าที่จะใช้คำที่โต้แย้งลำบาก เช่น คำว่า “ดี” หรือ “เลว” ความพยายามของนักประวัติศาสตร์อื่นก็เพื่อที่จะจำกัดความแตกต่างของสังคมหรือปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยไม่ใช้มาตราการที่ตายตัว แต่เป็นการเปรียบเทียบขบวนการเกี่ยวเนื่องของสังคมหนึ่งหรือปรากฏการณ์หนึ่งกับอีกอันหนึ่ง

นอกจากนั้นหากเราจะศึกษาคุณค่าที่ตายตัวและอยู่นอกเหนือประวัติศาสตร์จริง ๆ แล้ว เราก็จะเห็นได้ว่าที่จริงก็เป็นสิ่งที่มีความหมายอยู่ในประวัติศาสตร์ การที่มีค่านิยมหรืออุดมการณ์เกิดขึ้นใหม่ ไม่ว่าในเวลาหรือสถานที่ใด ก็สื่อให้เห็นสภาพทางประวัติศาสตร์ของเวลาและสถานที่นั้น ๆ เนื้อหาของความตายตัวสมมุติ เช่นเสมอภาค เสรีภาพ ยุติธรรม หรือกฎธรรมชาตินั้นแตกต่างกันแต่ละสมัยและแต่ละทวีป มนุษย์แต่ละพวกมีค่านิยมของตนเองที่มีความหมายมาจากประวัติศาสตร์ มนุษย์แต่ละพวกจะปกป้องตัวเองจากการจู่โจมของค่านิยมต่างชาติหรือที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมักตราข้ออย่างหมิ่นแคลนว่าเป็นกฎหมาย เป็นนายทุน หรือไม่เป็นประชาธิปไตยและเป็นเผด็จการ หรือแรงกว่านั้นว่าไม่เป็นอังกฤษหรือไม่เป็นอเมริกัน (หรืออย่างคนไทยว่า ไม่เป็นไทย...ผู้แปล) มาตรฐานหรือคุณค่าที่จับต้องไม่ได้เป็นอุปทานเท่า ๆ กับตัวบุคคลที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งแยกออกจากสังคมและแยกออกจากประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ที่จริงจังก็คือผู้ที่ตระหนักถึงลักษณะสภาพทางประวัติศาสตร์ของค่านิยมทั้งหมด ไม่ใช่ผู้ที่อ้างถึงจุดหมายปลายทางนอกเหนือประวัติศาสตร์ว่าเป็นค่านิยมของตนเอง ความเชื่อที่เรามีอยู่ และมาตราการในการตัดสินที่เราสร้างขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของประวัติ-

ศาสตร์ และเป็นส่วนหนึ่งที่จะต้องค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์เหมือน ๆ กับลักษณะพฤติกรรมอื่นของมนุษย์ ศาสตร์บางสาขาในปัจจุบัน เช่น สังคมศาสตร์อาจอ้างความเป็นอิสระเต็มที่ไว้ แต่ประวัติศาสตร์ ไม่มีอิสระขั้นพื้นฐานขึ้นกับสิ่งนอกเหนือสาขาของตนเองที่จะทำให้ตนแตกต่างจากศาสตร์อื่น...นักวิทยาศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ และนักประวัติศาสตร์ต่างก็ทำงานในสาขาที่ต่างกันของการศึกษาแบบเดียวกัน คือการศึกษามนุษย์และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ ศึกษาผลของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม และผลของสภาพแวดล้อมต่อมนุษย์ วัตถุประสงค์ของการศึกษาเหมือนกัน คือเพื่อให้มนุษย์มีความเข้าใจสภาพแวดล้อม และควบคุมสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น สมมุติฐานและวิธีการของนักฟิสิกส์ นักภูมิศาสตร์ นักจิตวิทยาและนักประวัติศาสตร์อาจแตกต่างกันมากในรายละเอียด แต่ข้าพเจ้าไม่ยากพุดดมักตัวเองในข้อที่ว่า นักประวัติศาสตร์จะต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์กายภาพอย่างเคร่งครัดเพื่อที่จะได้เป็นวิทยาศาสตร์ยิ่งขึ้น แต่นักประวัติศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์กายภาพก็มีลักษณะร่วมกันในวัตถุประสงค์อันปลาย คือพยายามหาทางอธิบาย มีวิธีการพื้นฐานในการตั้งคำถามและหาคำตอบ นักประวัติศาสตร์เหมือนกับนักศาสตร์อื่น ๆ ที่เป็นสัตว์โลกผู้หนึ่งที่ถามอยู่ตลอดเวลาว่า ทำไม? โลกของนักประวัติศาสตร์เหมือนกับโลกของนักวิทยาศาสตร์ คือไม่ใช่โลกที่เป็นรูปภาพจำลองของโลกที่แท้จริง แต่เป็นหุ่นจำลองซึ่งช่วยให้นักประวัติศาสตร์เข้าใจและบังคับบัญชาให้เป็นผลได้ไม่มากนักน้อย นักประวัติศาสตร์ถ่วงถ่วงจากประสบการณ์ของอดีต หรือจากประสบการณ์ที่นักประวัติศาสตร์เข้าถึง เป็นประสบการณ์ส่วนที่นักประวัติศาสตร์เห็นว่าเอามาอธิบายด้วยเหตุผลหรือตีความได้ และจากจุดนี้นักประวัติศาสตร์จะสร้างข้อสรุปเพื่อเป็นเครื่องช่วยนำทางในการกระทำของมนุษย์ นักเขียนชื่อดังเมื่อไม่นานมานี้ได้กล่าวถึงความสำเร็จทางศาสตร์โดยอ้างถึงขบวนการของจิตใจมนุษย์ว่า “กระจุยกระจายอยู่ในถุงผ้าที่เต็มไปด้วยข้อเท็จจริง การเลือกสรรชิ้นส่วนแบบที่สังเกตได้ เอาข้อเท็จจริงที่เหมาะสมรวมกัน บัดสิ่งที่ไม่เหมาะสมออกไป จนกระทั่งเอามาเย็บต่อเนื่องเป็นผืนผ้าที่มีเหตุผลและหลักการแห่งความรู้” ข้าพเจ้ายอมรับว่าภาพพจน์นี้เป็นวิธีการทำงานของสมองของนักประวัติศาสตร์ ยกเว้นลักษณะบางอย่างที่เป็นอันตรายในการพูดเรื่องเล็กเรื่องน้อย

ถึงตรงนี้ ข้าพเจ้าสารภาพว่าได้ใช้กลเม็ดหลอกเล่นกับผู้อ่าน ถึงแม้ว่าผู้อ่านจะมองเห็นได้โดยไม่ยาก และเพื่อช่วยให้ข้าพเจ้าได้ย่อและสรุปเรื่องที่ได้อ่านมาแล้วหลายโอกาส ผู้อ่านอาจจะพอใจถือว่าเป็นแบบขลุ่ยง่าย ๆ ข้าพเจ้าได้ใช้วลีเก่า ๆ มาเสมอว่า “อดีตและปัจจุบัน” แต่เรารู้กันทั่วว่า ปัจจุบันเป็นแค่เพียงเส้นแบ่งสภาพความคิดระหว่างอดีตกับอนาคตเท่านั้นเอง ในการพูดถึงปัจจุบันข้าพเจ้าได้เสนอกาลเวลาอีกมิติหนึ่งเข้ามา ข้าพเจ้าคิดว่าจะง่ายที่จะแสดงให้เห็นว่าอดีตและ

อนาคตก็เป็นส่วนเดียวกันของการเวลาที่ยาวนาน ความสนใจในอดีตและความสนใจในอนาคตจึงเป็นเรื่องพัวพันกัน เส้นแบ่งกำหนดระหว่างเวลาก่อนประวัติศาสตร์กับเวลาในประวัติศาสตร์จะก้าวข้ามไปได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เล็กเพียงแต่จะมีชีวิตอยู่เพียงในปัจจุบันเท่านั้น และได้กลับมาสนใจทั้งอดีตและอนาคตของตนอย่างมีสำนึก ประวัติศาสตร์เริ่มต้นเมื่อมีการถ่ายทอดประเพณีกันต่อมา ประเพณีหมายถึงการสืบทอดนิสัยและบทเรียนของอดีตต่อไปในอนาคต บันทึกหลักฐานของอดีตเริ่มถูกเก็บไว้เพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นต่อไปในอนาคต นักประวัติศาสตร์ชาวฮอลันดา ชื่อ Huizinga เขียนว่า “ความคิดทางประวัติศาสตร์มักเป็นเรื่องการศึกษาภาวะธรรมชาติที่มีจุดหมายปลายทาง” Sir Charles Snow ได้เขียนถึง Rutherford ไว้ว่า “เหมือนกับนักศาสตร์ทั้งหมด...คือเขามองอนาคตฝังอยู่ในกระดูกโดยมิได้คิดว่ามันมีความหมายอะไร” ข้าพเจ้าคิดว่านักประวัติศาสตร์ที่ดีต้องมีอนาคตฝังอยู่ในกระดูก ไม่ว่าจะเป็นอดีตถึงมันหรือไม่ นอกจากคำถามว่า ทำไมแล้ว นักประวัติศาสตร์ก็ถามคำถามว่า ไปไหนไหน? ด้วย

เมื่อวันก่อนข้าพเจ้าซื้อคัมภีร์เห็นคำกล่าวของ Bertrand Russell ซึ่งข้าพเจ้าเพิ่งเคยพบว่า ดูเหมือนจะเป็นการทรมานต่อความรู้สึกของชนชั้นว่า “โดยส่วนรวมโลกปัจจุบันมีเสรีภาพน้อยกว่าเมื่อร้อยปีที่แล้ว” ข้าพเจ้าไม่มีมาตรฐานวัดเสรีภาพ และข้าพเจ้าไม่รู้ว่าจะชั่งน้ำหนักของเสรีภาพที่น้อยกว่าของคนกลุ่มน้อยต่อเสรีภาพที่มากกว่าของคนส่วนมากได้อย่างไร แต่จากมาตรฐานการชั่งวัดใด ๆ ก็ตาม ข้าพเจ้าเห็นว่าคำพูดนี้ไม่เป็นจริงอย่างมาก ข้าพเจ้าติดใจข้อสังเกตของ A.J.P. Taylor ซึ่งกล่าวกับเราในชีวิตการศึกษาที่ออกซ์ฟอร์ดเป็นครั้งคราวมากกว่า เขาเขียนเกี่ยวกับความเสื่อมของอารยธรรมว่า “หมายถึงเพียงว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยเคยมีคนใช้ในบ้าน และตอนนี้ต้องทำงานซักล้างเองเท่านั้นเอง” แน่่อนการที่อาจารย์ซักล้างเองเป็นสัญลักษณ์ของความก้าวหน้าของคนใช้ในบ้าน แต่ก่อน การสูญเสียอำนาจของคนผิวขาวในแอฟริกาซึ่งสร้างความกังวลให้ต่อพวกจอร์จวอลล์ ต่อการมีจักรวรรดิ เช่น นักสาธารณรัฐแอฟริกันหรือพวกลงทุนถือหุ้นทองและทองแดง ก็อาจดูเป็นความก้าวหน้าของคนอื่น ๆ ได้ ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเหตุผลเลยว่าทำไมในปัญหาเรื่องความก้าวหน้านี้ ข้าพเจ้าจำต้องชอบคำตัดสินของทศวรรษ ๑๙๕๐ มากกว่าทศวรรษ ๑๙๔๐ ชอบคำตัดสินของโลกที่พูดภาษาอังกฤษมากกว่ารัสเซีย เอเชีย และแอฟริกา หรือชอบคำตัดสินของปัญญาชนชั้นกลางมากกว่าคนเดินถนน ซึ่งนายแมคมิลแลนกล่าวว่าไม่เคยเป็นอยู่ดังนี้นมาก่อน

เราไม่จำเป็นต้องสร้างความยุ่งยากให้ตัวเองเรื่องคำถามว่า ความก้าวหน้าหรืออารยธรรมเริ่มขึ้นเมื่อไร สมมุติฐานเรื่องจุดจบที่แน่นอนของความก้าวหน้าได้ทำให้เข้าใจผิดกันอย่างหนัก เฮเกล

เคยโดนประณามไว้อย่างถูกต้องในการที่ทำนายจุดจบของความเจริญของสถาบันกษัตริย์ปรัสเซีย ซึ่ง
เป็นผลสืบมาจากทัศนะของเขาเกี่ยวกับการคาดการณ์ที่เป็นไปไม่ได้ และตีความหมายเกินเลย แต่
ความเกินเลยของเฮเกิลก็ได้ถูกลอกเลียนโดยนักวิพากษ์ด้วย คือ Arnold of Rugby ผู้ซึ่งพูด
บรรยายรับตำแหน่ง Regius Professor of Modern History ที่ออกซ์ฟอร์ด ในปี ๑๘๔๑ โดยให้
ข้อคิดว่าประวัติศาสตร์สมัยใหม่เป็นฉากสุดท้ายของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ “ปรากฏว่ามีสัญญาณ
ของความสมบูรณ์แห่งกาลเวลา ประหนึ่งว่าจะไม่มีอนาคตประวัติศาสตร์หลังจากนี้” คำทำนายของ
มาร์กซ์ที่ว่าปฏิวัติกรรมมาซึ่งจะตระหนักถึงเป้าหมายสุดท้ายของสังคมที่ปราศจากชนชั้นนั้น ถูกโจมตี
ได้น้อยในทางคำขวัญและด้านศีลธรรม แต่ที่สรุปว่ามีจุดจบของประวัติศาสตร์ก็สะท้อนความ
เห็นที่มองเห็นจุดจบนั้น ซึ่งอาจจะเหมาะกับพวกนักเทววิทยามากกว่านักประวัติศาสตร์ และเป็นการ
กลับไปสู่ความผิดพลาดทางความคิดที่ว่ามีเป้าหมายสุดท้ายอยู่นอกเหนือประวัติศาสตร์ ไม่ต้องสงสัย
เลยว่า จุดจบที่สมบูรณ์เป็นสิ่งดึงดูดจิตใจมนุษย์ และความคิดของ Acton เกี่ยวกับทางเดินของ
ประวัติศาสตร์อันเดินไปไม่รู้จบสู่เสรีภาพจะเย็นชืดและคลุมเครือ แต่ถ้าหากนักประวัติศาสตร์จะ
ต้องการกู้สมมติฐานเรื่องความก้าวหน้าไว้ ข้าพเจ้าก็คิดว่านักประวัติศาสตร์ต้องเตรียมที่จะศึกษา
ประวัติศาสตร์ ในแง่เป็นขบวนการที่มีข้อเรียกร้องและสภาพการณ์ของแต่ละยุคสืบเนื่องกันจวบรวม
เข้าเรื่องกันเฉพาะแต่ละยุคเอง และนี่คือความหมายของทฤษฎีของ Acton ที่ว่า ประวัติศาสตร์ไม่ใช่
แค่เพียงบันทึกของความก้าวหน้า แต่เป็น “วิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้า” ด้วย หรือถ้าท่านจะชอบใจก็
คือ ประวัติศาสตร์ในความหมายทั้งสองอย่างของคำพูดที่ว่า – เป็นเรื่องของเหตุการณ์และเป็นบันทึก
ของเหตุการณ์เหล่านั้น – ซึ่งก้าวหน้า... สำหรับนักประวัติศาสตร์นั้น จุดจบของความก้าวหน้าไม่ได้
มีเข้ามาเกี่ยวข้อง มันเป็นเรื่องที่ยังคงห่างไกลไม่แน่นอน และจุดข้างหน้าเข้ามาใกล้ตาต่อเมื่อเรา
เดินก้าวต่อไป นี่ไม่ได้ให้ความสำคัญของประวัติศาสตร์ให้ลดลง เข้มทิศเป็นของมีค่าและเป็นผู้นำ
ทางที่ขาดเสียไม่ได้ แต่มันไม่ใช่ตารางของเส้นเดินทาง เนื้อหาของประวัติศาสตร์จะเป็นที่
ตระหนักได้ก็ต่อเมื่อเรามีประสบการณ์กับมัน

ไม่มีบุคคลผู้ปกติ ใครจะเชื่อในแบบอย่างของความก้าวหน้าที่ดำเนินไปเป็นเส้นตรงไม่หักเห
ไม่เปลี่ยนกลับไปกลับมา และขาดช่วงของความต่อเนื่องจนกระทั่งแม้แต่การเปลี่ยนกลับอย่างขั้วนั้นจะ
ไม่ทำลายความเชื่อมั่นเสียแน่นอน ที่ช่วงเวลาของการถอยหลังเหมือน ๆ กับมีช่วงเวลาของความ
ก้าวหน้า... ความพยายามที่ต้องใช้ผลักดันอารยธรรมไปข้างหน้า อาจตายไปในที่หนึ่งและภายหลัง
ก็อาจกลับมาในที่อีกแห่งหนึ่ง ดังนั้นความก้าวหน้าที่เราเห็นในประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่จะต่อเนื่องกัน

ไม่ว่ากาลเวลาหรือสถานที่ใด จริงอยู่ หากเราติดอยู่กับการสร้างกฎของประวัติศาสตร์ กฎซึ่งหมายถึงกลุ่มคน - อาจเรียกว่า ชนชั้น ชาติ ทวีป อารยธรรม ไม่ว่าท่านจะเรียกว่าอะไร ซึ่งมีบทบาทนำในความก้าวหน้าไปของอารยธรรมในยุคหนึ่ง ก็อาจจะไม่มีบทบาทแบบเดียวกันในยุคต่อไปก็ได้ เพราะอาจจะมาจากเหตุผลที่วาทิตพจน์อยู่กับประเพณี ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ของยุคก่อนเกินกว่าที่จะปรับตัวให้เข้ากับข้อเรียกร้องและสภาพของยุคต่อมา ดังนั้นก็อาจจะเกิดขึ้นได้ว่า สิ่งที่เคยเหมือนว่าเป็นยุคของความเสื่อมของกลุ่มหนึ่งก็อาจเป็นต้นกำเนิดของกลุ่มใหม่ ความก้าวหน้าไม่ใช่หมายถึงความก้าวหน้าพร้อมกันและเท่าเทียมกันของกลุ่มทั้งหมด เป็นที่น่าสังเกตว่าบรรดานักทำนายความเสื่อมรุ่นหลังของเราทั้งหมด บรรดาผู้สงสัยของเราที่มองไม่เห็นความหมายของประวัติศาสตร์ ที่กักความก้าวหน้าอันตายไปเสียแล้ว พวกเขามักจะเป็นส่วนหนึ่งของโลกเก่า และเป็นชนชั้นในสังคมที่เล่นบทบาทในการนำและมีส่วนสำคัญในความก้าวหน้าของอารยธรรมมาก่อนหลายชั่วคน มันไม่เป็นการปลอบใจคนพวกนี้เลยที่จะบอกเขาว่าบทบาท ที่กลุ่มของเขาทำมาก่อนในอดีตได้ผ่านไปสู่อื่นเสียแล้ว ในตอนนี้ แน่نونประวัติศาสตร์ที่เล่นกลอย่างเหยียดหยามอย่างนั้นต่อเขา ก็ไม่สามารถจะเป็นกระบวนการที่มีความหมายและเหตุผลได้ แต่ถ้าเราจะรักษาสัมมุติฐานของความก้าวหน้าไว้ ข้าพเจ้าคิดว่าเราจำต้องยอมรับสภาพของเส้นทางที่หักเห

ข้อสมมุติล่วงหน้าของประวัติศาสตร์มีว่า มนุษย์มีส่วนสามารถที่จะหาผลประโยชน์ (ไม่ได้อธิบายความว่ามนุษย์ได้ผลประโยชน์) จากประสบการณ์ของบรรพบุรุษ และความก้าวหน้าในประวัติศาสตร์ไม่เหมือนวิวัฒนาการของธรรมชาติ แต่ขึ้นอยู่กับ การถ่ายทอดสิ่งที่ได้มา สิ่งที่ได้มานี้หมายถึงสมบัติทางเอกสารและความสามารถที่จะบังคับเปลี่ยนแปลงและใช้สภาพแวดล้อมของคน ที่จริงปัจจัยทั้งสองนี้เกี่ยวเนื่องกันใกล้ชิดและโต้ตอบซึ่งกันและกัน... ความหมายที่ว่ามีจุดหมายที่สมบูรณ์และนิยามประวัติศาสตร์ได้ชัดเจน ซึ่งนักคิดศตวรรษที่ ๑๙ มักจะแจ้งไว้นั้น ได้พิสูจน์ว่าใช้ไม่ได้ และเป็นหมัน ความเชื่อในความก้าวหน้าหมายถึงความเชื่อที่ไม่เกี่ยวกับกระบวนการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือเป็นอัตโนมติ แต่เป็นวิวัฒนาการความก้าวหน้าของความสามารถของมนุษย์ ความก้าวหน้าเป็นคำพูดที่เป็นนามธรรม และจุดหมายปลายทางที่แน่นอนที่มนุษย์เสาะแสวงหาจะไหลลงนามาบังครั้งบางคราวในขบวนการของประวัติศาสตร์ ไม่ใช่จากแหล่งภายนอก ข้าพเจ้าสารภาพว่า ไม่มี ความเชื่อมั่นในความสมบูรณ์เลิศของมนุษย์ หรือในสวรรค์แห่งอนาคตบนพื้นโลก ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับนักเทววิทยาและนักนัฏณานที่กล่าวว่าความ สมบูรณ์เลิศไม่อยู่ในประวัติศาสตร์ แต่ข้าพเจ้าก็จะพอใจอยู่กับ โอกาสของความก้าวหน้าที่ไม่จำกัด - หรือความก้าวหน้าที่ขึ้นอยู่กับความ

ไรขอบเขตที่เราต้องการหรือมองเห็นได้ - มุ่งไปสู่จุดหมายซึ่งจะนิยามได้เมื่อเราก้าวไปหามัน และมีหลักฐานยืนยันได้แค่ ในขบวนการที่เรากำลังได้ค้นหา มิฉะนั้นข้าพเจ้าก็ไม่ว่าสังคมอยู่รอดได้อย่างไร ถ้าไม่มีความคิดเรื่องความก้าวหน้าสังคมอารยะทุกแห่งบังคับให้คนรุ่นที่มีชีวิตอยู่เสียสละเพื่อคนรุ่นต่อไปที่ยังไม่เกิด ข้อย้ำเพื่อความเสียสละนั้นมาในนามของโลกที่ดีกว่าในอนาคต และเป็นเรื่องราวโลกที่อ้างคู่ไปกับนามของวัตถุประสงค์ทางธรรม Bury กล่าวว่า "หลักการของหน้าที่คือความรุ่งเรืองเทียบได้โดยตรงกับความคิดของความก้าวหน้า" บางทีหน้าที่นั้นไม่จำเป็นต้องมีข้อย้ำอะไร ถ้าหากจะมี ข้าพเจ้าก็ไม่รู้วิธีที่จะอ้างได้

นี่ข้าพเจ้าเข้าสู่จุดสำคัญของภาวีสัญญาในประวัติศาสตร์ ฉันเองมีความหมายผิดและต้องตั้งคำถาม ในการบรรยายคราวก่อนข้าพเจ้าได้เถียงว่า สังคมศาสตร์ซึ่งรวมทั้งประวัติศาสตร์ด้วย ไม่สามารถจะเข้ากับทฤษฎีของความรู้ที่แยกอัตวิสัยและภาวีสัญญออกจากกัน และไม่สามารถบังคับให้มีการแยกแยะระหว่างผู้ศึกษากับสิ่งที่ถูกศึกษาออกจากกันอย่างชัดเจน เราต้องการรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับขบวนการที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างกันและการโต้ตอบต่อกันระหว่างสองสิ่งนี้ ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นภาวีสัญญาอย่างบริสุทธิ์ไม่ได้ เพราะได้กลายเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ก็เนื่องจากนักประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญต่อมัน ถ้าเราจะยังคงใช้ศัพท์เก่านี้ภาวีสัญญาในประวัติศาสตร์เป็นภาวีสัญญาของข้อเท็จจริงไม่ได้ แต่เป็นเพียงในความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงกับการตีความ ระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องกลับไปอ้างเหตุผลที่ทำให้ข้าพเจ้าปฏิเสธความพยายามที่จะตัดสินเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วยการสร้างมาตรฐานตายตัว เรื่องคำนิยามนอกเหนือประวัติศาสตร์และเป็นอิสระจากประวัติศาสตร์ว่า ไม่เป็นประวัติศาสตร์ และความคิดเกี่ยวกับสิ่งจะตายตัวก็ไม่เพียงแต่ไม่เหมาะกับโลกของประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ข้าพเจ้าคิดว่าไม่เหมาะกับโลกของศาสตร์อีกด้วย คำพูดทางประวัติศาสตร์ง่าย ๆ ที่สุดเท่านั้น ที่เอามาเปลี่ยนเป็นความจริงตายตัวหรือความเท็จตายตัวได้ ในระดับที่สูงกว่านั้น นักประวัติศาสตร์ที่ท้าทายคำตัดสินของคนรุ่นก่อนเขาก็ประนามสิ่งนั้นโดยธรรมดา ไม่ใช่ว่าเป็นความเท็จตายตัว แต่ว่าเป็นความไม่สมบูรณ์ หรือว่าเป็นความข้างเดียว หรือว่าเป็นการนำทางผิด หรือไม่ก็เป็นผลงานของทัศนคติที่หันสมัยไปแล้ว หรือไม่มีความสำคัญจากหลักฐานที่ตามมาทีหลัง การพูดว่าการปฏิวัติรัสเซียเป็นผลของความเขลาของนิโคเลาที่ ๒ หรือความฉลาดของเลนินก็เป็นความไม่สมบูรณ์ ไม่สมบูรณ์ขนาดหนักจนเป็นการนำทางผิด แต่ฉันเรียกว่าเป็นความเท็จตายตัวไม่ได้ นักประวัติศาสตร์ไม่ได้ทำงานในความตายตัวประเภทนี้.....

ความตายตัวในประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ในอดีตที่เราเริ่มขึ้น ไม่ใช่สิ่งในปัจจุบัน เพราะความคิดปัจจุบันทั้งหมดก็เป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องจำเป็นต่อกัน ความตายตัวยังคงไม่สมบูรณ์ และ ยังอยู่ในขบวนการของความเปลี่ยนแปลงไป เป็นสิ่งในอนาคตที่เราเคลื่อนไปหา และจะเริ่มมีรูปร่าง ขึ้นมากเมื่อเราเคลื่อนไปหากัน เมื่อเราเคลื่อนไปหามัน มันก็จะอยู่ในแสงสว่างที่เราค่อยๆ สร้าง การตีความเกี่ยวกับอดีต นี่เป็นความจริงทางโลกนอกเหนือไปจากความเชื่อทางศาสนาที่ว่าความหมาย ของประวัติศาสตร์จะเปิดเผยขึ้นในวันของการพิพากษาแห่งพระเจ้า กฎเกณฑ์ของเราไม่ตายตัวใน ความหมายคงที่ของสิ่งซึ่งเป็นอยู่อย่างเดิมในเวลานั้น วันนั้นหรือตลอดกาล แต่เป็นสิ่งที่ตายตัวที่ขึ้นต่อ การตีความของเราเกี่ยวกับอดีตเป็นการปฏิเสธทัศนคติความที่ว่า ทุกอย่างขึ้นอยู่กับ การตีความของแต่ละบุคคล ที่ว่าการตีความอันหนึ่งก็เท่ากับการตีความอีกอันหนึ่ง หรือการตีความทุก ๆ อันเป็น สัจจะในเวลาและสถานที่ของมันเอง และเป็นการเสนอมาตรฐานของการตีความของเราเกี่ยวกับอดีต ที่จะได้รับการตัดสินในชั้นปลาย นี่เป็นความรู้ สึกต่อทิศทางในประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่ช่วย ให้เราควบคุมและตีความเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งเป็นงานของนักประวัติศาสตร์ และเป็นการปลดแอก และการจัดพลังของมนุษย์ในปัจจุบันพร้อมกับการมีทัศนะต่ออนาคต ซึ่งเป็นงานของรัฐบุรุษ นัก เศรษฐศาสตร์ และนักปฏิรูปสังคม แต่ขบวนการก็ยังคงก้าวหน้าและมีพลัง ความรู้ สึกต่อทิศทาง และการตีความของเราต่ออดีตจะขึ้นอยู่กับ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการที่เราก้าวไปเรื่อย ๆ ตลอดไป.....มันเป็นข้ออ้างที่ยุติธรรมและคำอธิบายของประวัติศาสตร์ที่วาดอดีตให้แสงสว่างอนาคต และอนาคตส่องแสงให้อดีต

แล้วอะไรละที่เราหมายถึงเมื่อเราเรียกขานนักประวัติศาสตร์คนหนึ่งว่ามีภววิสัย หรือพูดว่า นักประวัติศาสตร์คนหนึ่งมีภววิสัยมากกว่าอีกคนหนึ่ง? แน่นอนไม่ใช่เรื่องที่ว่าเขาได้ข้อเท็จจริงที่ ถูกต้อง เป็นเรื่องที่เขานำข้อเท็จจริงที่เหมาะสม หรืออีกนัยหนึ่งคือเขาใช้มาตรฐานของความสำคัญ ได้ถูกต้อง เมื่อเราเรียกนักประวัติศาสตร์คนหนึ่งว่ามีภววิสัยข้าพเจ้าคิดว่าเราหมายถึงสองสิ่ง

ประการแรก เราหมายความว่าเขามีความสามารถที่จะอยู่เหนือทัศนคติอันจำกัดของสภาวะ ของเขาเองในสังคมและในประวัติศาสตร์ เป็นความสามารถที่ข้าพเจ้าเสนอไว้ในการบรรยายก่อน ๆ ว่า ในบางส่วนนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของเขาที่จะตระหนักปริมาณของความเกี่ยวข้องของเขาใน สภาวะการณ์นั้น ซึ่งรวมถึงการตระหนักความเป็นไปได้ของภววิสัยที่สุกยอดด้วย

ประการที่สอง เราหมายความว่าเขามีความสามารถที่จะสร้างทัศนะของเขาไปในอนาคต ในวิถีทางที่จะให้เขา มองทะลุเข้าไปอย่างลึกซึ้งกว่าและยังยืนกว่าเกี่ยวกับอนาคต ซึ่งได้ดีกว่าที่บรรดา

นักประวัติศาสตร์พวกที่มีทัศนคติที่ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ปัจจุบันของตนเอง ไม่มีนักประวัติศาสตร์ใดในปัจจุบันที่ละทิ้งความมั่นใจของ Action กลับมาเกี่ยวกับเรื่อง “ประวัติศาสตร์ชั้นสุดท้าย” แต่นักประวัติศาสตร์บางคนเขียนประวัติศาสตร์ที่คงทนได้นานกว่า และมีลักษณะความสมบูรณ์และมีภูมิวิสัยมากกว่าคนอื่น ๆ และนี่เป็นนักประวัติศาสตร์ที่ข้าพเจ้าเรียกได้ว่ามีทัศนคติอันยาวเหนือกิตติและเหนืออนาคต ประวัติศาสตร์แห่งอดีตสามารถสร้างวิธีการไปสู่ภูมิวิสัย ได้ก็ต่อเมื่อเขาเข้าไปสู่ความเข้าใจแห่งอนาคตเท่านั้น

ดังนั้น เมื่อข้าพเจ้าพูดมาก่อนว่าประวัติศาสตร์เป็นการโต้ตอบกันระหว่างอดีตกับอนาคต ข้าพเจ้าก็ควรจะเรียกมันว่าเป็นการโต้ตอบระหว่างเหตุการณ์ในอดีตกับจุดหมายปลายทางของอนาคตที่โผล่ก้ำวหน้าไป การตีความของนักประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอดีต การเลือกสรรสิ่งสำคัญและสิ่งเกี่ยวข้องก็หมุนเวียนอยู่กับจุดหมายปลายทางใหม่ ๆ ที่โผล่ก้ำวหน้าเรื่อยไป ตัวอย่างที่ง่ายที่สุดที่บรรยายอันนี้ คือ คราบเท่าที่การจัดรูปเรื่องเสรีภาพทางรัฐธรรมนูญและสิทธิทางการเมืองเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญ นักประวัติศาสตร์ก็จะตีความอดีตในความหมายของรัฐธรรมนูญและการเมือง เมื่อจุดหมายทางเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาแทนจุดหมายทางการเมืองและรัฐธรรมนูญ นักประวัติศาสตร์ก็จะหันไปตีความอดีตในทางเศรษฐกิจและสังคม ในขบวนการเช่นนี้ผู้ที่จะกล่าวหาว่าการตีความใหม่ก็ไม่จริงไปกว่าอันเก่า แต่ละอันก็จริงสำหรับยุคของมัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความสนใจต่อจุดหมายทางเศรษฐกิจและสังคมเสนอเรื่องราววิวัฒนาการของมนุษย์ในระดับขั้นที่กว้างกว่าและกว้างขวางกว่าความสนใจต่อจุดหมายปลายทางทางการเมืองและรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการตีความทางเศรษฐกิจและสังคมในประวัติศาสตร์ก็อาจกล่าวได้ว่าเสนอระดับขั้นที่กว้างกว่าของประวัติศาสตร์ มากกว่าการตีความเพียงเฉพาะทางการเมือง ไม่ได้มีการปฏิเสธการตีความเก่า แต่ได้ถูกแทนที่โดยของใหม่ ประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นศาสตร์ที่กว้างหน้าในความหมายที่ว่าได้เสาะหาที่จะเสนอภาพภายในที่ขยายอยู่ตลอดไปและลึกซึ้งเข้าไปสู่กระบวนการของเหตุการณ์ซึ่งก้ำวหน้าอยู่ในตัวเอง แล้วนี่เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าหมายถึงเมื่อกล่าวว่าเราต้องการ “การมองที่สร้างสรรค์เกี่ยวกับอดีต” ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่เจริญเติบโตขึ้นในระหว่างสองศตวรรษที่แล้ว และด้วยความเชื่อควบคู่ในการก้ำวหน้า และถืออยู่ไม่ได้ปราศจากความก้ำวหน้า ทั้งนี้เพราะความเชื่อนี้ได้ให้มาตรฐานความสำคัญ ให้มาตรฐานที่จะแยกแยะระหว่างของจริงกับอุปติเหตุ ในการสนทนาในบันปลายของชีวิต Goethe ได้แก่นิพนธ์บทกวีโดยกล่าวว่า

เมื่อยุคมาถึงจุดเสื่อมโทรม แนวโน้มทุกอย่างก็เป็นอดีตวิสัย แต่ในอีกด้านหนึ่ง

เมื่อสิ่งต่าง ๆ พร้อมสำหรับกาลเวลาใหม่ แนวโน้มทุกอย่างก็เป็นกาววิสัย

ไม่มีบุคคลใดมีพันธะที่จะต้องเชื่อในอนาคตของประวัติศาสตร์หรือในอนาคตของสังคม เป็นไปได้ว่าสังคมของเราอาจถูกทำลายหรืออาจสูญสิ้นไปด้วยการผูกอย่างช้า ๆ และประวัติศาสตร์อาจจมหายไปไหนในเทววิทยา ซึ่งหมายความว่าเป็นการศึกษาที่ไม่ใช่เรื่องความสำเร็จของมนุษย์ แต่เป็นเรื่องของจุดประสงค์ของพระเจ้า หรืออาจจมหายไปไหนในวรรณคดี ซึ่งหมายความว่านี่เป็นเล่าเรื่องราวและตำนานโดยปราศจากจุดมุ่งหมายหรือความสำคัญ แต่นั่นไม่ใช่ประวัติศาสตร์ในความหมายที่เราได้รับรู้กันในระยะสองร้อยปีที่ผ่านมา..... ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวในการบรรยายครั้งแรกว่า นักประวัติศาสตร์อยู่ในดุลยภาพระหว่างข้อเท็จจริงกับการตีความ ระหว่างข้อเท็จจริงกับค่านิยม แต่ประวัติศาสตร์ก็ไร้ความหมายในโลกที่อยู่คงที่ โดยสาระสำคัญของประวัติศาสตร์ คือความเปลี่ยนแปลง ถ้าท่านไม่ถือว่าถูกฉกฉวยด้วยคำโบราณ ประวัติศาสตร์ก็คือขบวนการของความก้าวหน้า

ดังนั้นข้าพเจ้าขอกลับไปหาข้อสรุปด้วยการกล่าวถึงค่านิยมความก้าวหน้าของ Acton ที่ว่า “สมมุติฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งใช้ในการเขียนประวัติศาสตร์” ถ้าท่านชอบ ท่านก็อาจเปลี่ยนประวัติศาสตร์เป็นเทววิทยาคือการสร้างความหมายของอดีตให้ขึ้นอยู่กับอำนาจนอกเหนือประวัติศาสตร์และนอกเหนือเหตุผล ถ้าท่านชอบท่านก็อาจเปลี่ยนประวัติศาสตร์เป็นวรรณคดี เป็นการรวบรวมเรื่องราวและตำนานเกี่ยวกับอดีตโดยปราศจากความหมายและความสำคัญ บางทีสิ่งที่เรียกว่าประวัติศาสตร์จะเขียนขึ้นได้ก็โดยบุคคลที่ค้นพบและยอมรับความหมายของวิถีทางในประวัติศาสตร์เองเท่านั้น ความเชื่อที่ว่าเราได้มาจากที่บางแห่งก็ผูกพันใกล้ชิดอยู่กับความเชื่อที่ว่าเรากำลังจะไปสู่ที่อีกแห่งหนึ่ง สังคมที่สูญเสียความเชื่อในความสามารถของคนที่จะก้าวหน้าไปในอนาคต ก็จะหยุดที่จะหวังโดยตัวเองเกี่ยวกับความก้าวหน้าไปในอดีตอย่างรวดเร็ว ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวในตอนต้นของการบรรยายครั้งแรกว่า ทัศนะของเราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก็สะท้อนที่ทัศนะของเราเกี่ยวกับสังคม บัดนี้ข้าพเจ้าขอกลับไปสู่จุดเริ่มต้นด้วยการประกาศศรัทธาของข้าพเจ้าในอนาคตของสังคมและในอนาคตของประวัติศาสตร์....

ประวัติศาสตร์เริ่มต้นขึ้นเมื่อมนุษย์เริ่มคิดถึงเวลาที่ล่วงไป ไม่ใช่ในรูปของขบวนการธรรมชาติ เช่น วงจรของฤดูกาล อายุขัยของมนุษย์ แต่ในรูปของรายการของเหตุการณ์เฉพาะที่มนุษย์เข้าเกี่ยวพันด้วยจิตสำนึกและสามารถมีอิทธิพลได้ด้วยจิตสำนึก Burckhardt กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ คือ “การแยกออกมาจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลของการตื่นตัวของจิตสำนึก” ประวัติศาสตร์เป็นการต่อสู้อันยาวนานของมนุษย์ ด้วยการฝึกใช้เหตุผล เพื่อที่จะเข้าใจสภาพแวดล้อม และเพื่อปฏิบัติ

ต่อสภาพแวดล้อมนั้น แต่สมัยใหม่ก็ให้ขยายวงการต่อสู้ออกมาในทางปฏิบัติ ในปัจจุบันมนุษย์ค้นหาที่จะเข้าใจและที่จะปฏิบัติไม่เพียงต่อสภาพแวดล้อมของตนเท่านั้น แต่ค้นหาที่จะเข้าใจและปฏิบัติต่อตนเองด้วย กล่าวได้ว่า นี่เป็นการเสริมมิติใหม่ให้กับเหตุผลและเสริมมิติใหม่ให้กับประวัติศาสตร์ ปัจจุบันเป็นยุคที่มีสำนักประวัติศาสตร์มากที่สุดในบรรดายุคต่างๆ ทั้งหมด มนุษย์สมัยใหม่มีระดับของจิตสำนึกเกี่ยวกับตนเองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ดังนั้น จึงมีจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ด้วย มนุษย์มองกลับไปสู่แสงสว่างอันที่เขามาจากความหวังว่าแสงอันเลือนลางนั้นจะส่องสว่างให้กับความมืดมนที่เขา กำลังเดินต่อไป และในทางกลับกัน ความบันเทิงและความกระตือรือร้นของเขาเกี่ยวกับวิถีทางที่ทอดอยู่ข้างหน้าก็กระตุ้นให้เขาหันไปมองสิ่งที่อยู่เบื้องหลัง อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ถูกพันกันในโลกใช้ที่ไม่รู้จบของประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์สมัยใหม่เริ่มต้นขึ้นเมื่อประชาชนจำนวนมากขึ้น ๆ ทุกที่ เกิดจิตสำนึกทางสังคมและการเมือง กลายเป็นคนที่ตระหนักถึงกลุ่มของตนทางองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ ว่ามีอดีตและมีอนาคตและเข้าร่วมในประวัติศาสตร์อย่างเต็มที่ แม้แต่ในประเทศที่เจริญสองสามประเทศเพียงในเวลาสองร้อยปีที่ผ่านมานี้ จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ได้เริ่มกระจายไปทั่วในประชาชนส่วนใหญ่ ในปัจจุบันเท่านั้นที่เป็นไปได้ในครั้งแรกที่จะคิดถึงโลกทั้งโลกที่ประกอบด้วยประชาชนต่าง ๆ ที่ได้เข้าสู่ประวัติศาสตร์อย่างเต็มที่ และกลายเป็นความสนใจของนักประวัติศาสตร์ ไม่ใช่กับนักบริหารอาณานิคมหรือนักมานุษยวิทยา นี่เป็นการปฏิวัติในความคิดของเราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความก้าวหน้าในกิจการของมนุษย์ไม่ว่าในเรื่องวิทยาศาสตร์หรือประวัติศาสตร์หรือสังคมนี้ส่วนใหญ่มาจากความพร้อมเพรียงกันของมนุษย์เองที่ไม่จำกัดตัวอยู่กับการแสวงหาความพัฒนาที่ละเอียดละออน้อยในการปฏิบัติ แต่เป็นการเสนอความท้าทายบนมูลฐานในนามของเหตุผลต่อวิถีการปฏิบัติงานในปัจจุบัน และการเสนอความท้าทายบนมูลฐานนี้ต่อสมมุติฐานที่มีหรือซ่อนอยู่ข้างหลังการกดขี่เวลาทั้งนักประวัติศาสตร์ และนักสังคมวิทยา และนักจิตวิทยา ที่จะยึดเอาความกล้าหาญในการรับภาระนี้คืนมา

อี. เอช. คาร์ เขียน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ แปล

หมายเหตุ

Edward Hallett Carr เกิดที่กรุงลอนดอนเมื่อปี ๑๘๙๒ และได้รับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เคยรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศเมื่อมีการประชุมสันติภาพในปี ๑๙๑๙ และดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับเรื่องรัสเซียภายหลังการปฏิวัติบอลเชวิค หลังจากนั้นก็ได้ประจำอยู่ที่สันนิบาตชาติ เขาได้ออกจากกระทรวงการต่างประเทศในปี ๑๙๓๖ และเริ่มชีวิตการสอนหนังสือในมหาวิทยาลัย ระหว่างปี ๑๙๔๑-๑๙๔๖ ได้เป็นบรรณาธิการคนหนึ่งของหนังสือ *ลอนดอนไทม์* ระหว่างปี ๑๙๕๓-๑๙๕๕ เป็นผู้บรรยายที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และนับตั้งแต่ปี ๑๙๕๕ ก็ได้เป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เขาเขียนหนังสือหลายเล่ม เช่น *Dostoevsky* (1931), *Michael Bakunin* (1937), *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* (1939), *Nationalism and After* (1945) *The Soviet Impact on the Western World* (1947), *The New Society* (1951), และทำที่สุดคืองานใหญ่ *A History of Soviet Russia* ซึ่งประกอบด้วยหนังสือหลายเล่ม

ตราขอ

นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์ บรรณารักษ์
นิตยสารรายเดือนของคณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ซึ่งตีพิมพ์
บทความทางกฎหมาย เศรษฐกิจ การเมือง และวรรณกรรม

สิทธิเสรีภาพ

นายเสน่ห์ จามริก บรรณารักษ์
นิตยสารรายเดือนสหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

เส้นทางอันตรายในวิชาการประวัติศาสตร์

“งานการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์อย่างมีเหตุมีผลกำลังตกอยู่ในสภาพน่าสงสารเมื่อปรากฏว่า นักประวัติศาสตร์กับผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์ประวัติศาสตร์ไม่ได้ทำหน้าที่ที่ควรทำในการสืบสวนค้นคว้าปัญหาสำคัญนี้ กลับปล่อยให้เป็นการะหน้าที่ของตัวแทนจากวงการอื่นที่ไม่มีส่วนสัมพันธ์แต่อย่างใดกับงานด้านนี้”

แมกซ์ เวเบอร์^๑

ข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่า นักประวัติศาสตร์ตะวันตกรุ่นใหม่กำลังเดินอยู่บนเส้นทางอันตราย อันอาจหมายถึงการทำหายหรือการอยู่รอดของวิชาการด้านประวัติศาสตร์ทีเดียว นับแต่เริ่มอารยธรรมมนุษย์เป็นต้นมา ชาวตะวันตกได้เห็นความสำคัญของวิชาการด้านนี้ เนื่องจากพยายามหาช่องทางศึกษาทำความเข้าใจธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ และภายในตัวมนุษย์เอง ประวัติศาสตร์จึงถือกำเนิดมาพร้อม ๆ กับปรัชญาธรรมชาติ (Natural Philosophy) โดยถือเอาได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกัน ต่อมาแนวความคิดและวิธีเข้าถึงความจริงทางประวัติศาสตร์จึงแตกแยกแขนง มีวิวัฒนาการเป็นไปตามความนิยมของแต่ละยุคแต่ละสมัย และแม้แต่ยุคสมัยเดียวกัน ความคิดก็อาจแตกไปได้อีกตามกลุ่มหรือสำนักความคิดต่างกัน^๒ ประสบการณ์ที่สั่งสมกันมานับเป็นพัน ๆ ปีนี้เอง ทำให้วิชาการประวัติศาสตร์มีระเบียบแบบแผน มีกฎเกณฑ์ที่รัดกุมตลอดจนมีกติกาข้อพึงกระทำหรือข้อพึงละเว้น พอเป็นแนวทางให้คนในวงการนี้ศึกษาได้ กระนั้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีความสับสน

๑. อ้างถึงใน David Hackett Fischer, *Historians' Fallacies: Toward a Logic of Historical Thought* (New York: Harper & Row, Publishers, 1970), p. ix.

๒. คำอธิบายเกี่ยวกับความกึกก้องจนกระบวนกรทางประวัติศาสตร์ที่เป็นภาษาไทยพอหาอ่านได้บ้างจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์ “ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับพิเศษ ๓ (มิถุนายน ๒๕๐๙) น. ๑๒๑-๑๓๗ หรือจาก ชาญวิทย์ เกษตรศิริ “ประวัติศาสตร์และปรัชญาของตะวันตก” *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ ๔ เล่มที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๐๗ มกราคม ๒๕๐๘) น. ๖๙-๘๐ หรือจาก ชำนาญ อินทโกภณ (แปล) *ประวัติศาสตร์ฉบับแรกของโลก* (กรุงเทพฯ สมาคมสังคมนักประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๗)

วุ่นวายทางการเมือง ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการศึกษาได้ขยายตัวออกไปถึงคนส่วนใหญ่ในสังคม เป้าหมายการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนเข้มเพื่อสนองความต้องการด้านอาชีพของคนเหล่านั้นเป็นสำคัญ วิชาการหลายอย่างแม้จะมีประโยชน์ในตัวของมันเอง หากไม่อ่านวยประโยชน์แก่อาชีพอย่างทันตาเห็นแล้วก็มักจะลดฐานะลดความสำคัญลงอย่างน่าใจหาย ประวัติศาสตร์และวิชาการด้านมนุษยศาสตร์หรือสังคมศาสตร์เป็นจำนวนมากต้องเผชิญกับวิกฤตกาลดังกล่าวในระยะประมาณ ๕๐ ปีมานี้ ที่ร้ายก็คือ วิชาการในแขนงดังกล่าวต้องตกอยู่ในมือของนักวิชาการสมัครเล่นในแขนงที่ตนไม่ได้รับการฝึกอบรมจนเกิดความชำนาญมาก่อน อาศัยที่มีเวลาว่าง มีฐานะอยู่ในเกณฑ์ดีพอที่จะไม่ต้องคอยเล็งผลเลิศจากการหันมา “เล่น” ในวิชาการที่ผลตอบแทนด้านการเงินยากนักจะคุ้มกับความเหน็ดเหนื่อยและเวลาที่เสียไป เมื่อการสนับสนุนจากสังคมมีน้อย นักประวัติศาสตร์อาชีพมีจำนวนลดลง นักประวัติศาสตร์สมัครเล่นและประเภทที่อาศัยประวัติศาสตร์เฉพาะเพื่อเผยแพร่ความรู้กว้าง ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ให้กับมวลชน (ที่เรียกว่า popular historians) มีจำนวนเพิ่มขึ้นเช่นนั้นแล้ว จึงไม่น่าสงสัยว่าเหตุใดวิชาการด้านนี้จึงหดตัวแคบเข้า ทั้งบ่อยครั้งอาจคลุมเครือและมีข้อผิดพลาดบกพร่องมากด้วย

อันตรายในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นมิใช่จะจำกัดอยู่ในซีกโลกตะวันตกเท่านั้น หากมีอยู่ทั่วไปในทุกส่วนของโลก สำหรับประเทศไทยเรา อันตรายดูจะร้ายแรงหนักหน่วงยิ่ง ทั้งนี้เพราะประการแรก วิชาการประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเพิ่งมีอายุเพียงประมาณหนึ่งร้อยปีเท่านั้น ประสบการณ์ด้านนี้ของเราจึงมีน้อย และที่พื้มาอีกจำกัดอยู่ในวงแคบ เมื่อแรกก็อาจอ้างว่ามีคนได้รับการศึกษาดังขั้นรู้หนังสือแตกฉาน และมีความสำนึกหรือใจรักด้านประวัติศาสตร์เพียงหยิบมือเดียว แต่ต่อมาแม้การศึกษาจะขยายวงกว้างออกไปมาก ก็ไม่ปรากฏว่ามีคนอยู่ในวงการนี้เพิ่มจำนวนขึ้นเท่าใดนัก ทั้งวิธีการก็ไม่ต่างไปจากสมัยเมื่อคนเริ่มสนใจประวัติศาสตร์ใหม่ ๆ จนทำให้ผู้อยู่ในวงการประวัติศาสตร์ของไทยส่วนมากตกเป็นเป้าการวิพากษ์วิจารณ์ของคน “รุ่นใหม่” และถูกเหมารวมให้เป็นนักประวัติศาสตร์ใน “สกุลตำราราชานุภาพ”^๓ แม้คน “รุ่นใหม่” เหล่านี้จะเชื่อว่านักประวัติศาสตร์ใน “สกุลตำราราชานุภาพ” เป็นผู้บุกเบิกวิชาการประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่

๓. กุ นิธิ เอียวศรีวงศ์ “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชานุภาพกับอาร์โนลด์ ทอยน์บี” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๗ (มิถุนายน-สิงหาคม ๒๕๑๒) น. ๑๗-๓๔ และ กอบเกียรติ สุวรรณทัต-เพ็ชร “การศึกษาประวัติศาสตร์ของสกุลตำราราชานุภาพ” ใน *อักษรศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับที่ ๖ ปีที่ ๒ ฉบับ “สะกิดประวัติศาสตร์” (พฤศจิกายน ๒๕๑๗) น. ๒๔-๔๔

ควรแก่การยกย่อง แต่ขณะเดียวกันก็ได้ทำให้ประวัติศาสตร์รับใช้ชนกลุ่มน้อยผู้มีอำนาจในสังคม เนื่องจาก “นักประวัติศาสตร์ในสกุลนี้ เชื่อว่าประวัติศาสตร์ของโลกไม่ว่าในยุคใด ย่อมจะแวดล้อมอยู่ด้วยเรื่องราวของ ‘ชนกลุ่มน้อยผู้ทรงอำนาจ’”^๔ หรือมิฉะนั้นพวกนักก็ให้ภาพพจน์ผิด ๆ แก่วิชาประวัติศาสตร์ ในการเสนอสิ่งที่ไม่ควรเสนอ เน้นสิ่งที่ไม่ควรเน้น ละทิ้งสิ่งที่ไม่พึงละทิ้ง และวิธีการที่นำมาใช้ผลิตผลาคบพร่องหลายประการจนทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศไทยต้อง “เปลืองงบประมาณแผ่นดิน เสียเวลาและทำลายปัญญาของคนรุ่นใหม่ของชาติอย่างยิ่ง”^๕

เหตุอันครายประการแรกในวิชาการประวัติศาสตร์ของไทย จึงน่าจะอยู่ที่บทบาทของนักประวัติศาสตร์เองว่า ได้วางเป้าหมายของวิชาการด้านนี้ไว้อย่างไร หนทางที่นักประวัติศาสตร์เลือกเดินไปสู่จุดหมายปลายทางควรเป็นหนทางชนิดไหน และทางที่เลือกเดินนั้นมีอุปสรรคขวากหนามข้อขัดข้องหรือหลุมพรางอะไรบ้าง ประการสำคัญ ในสังคมที่กำลังพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ นักประวัติศาสตร์ควรมีบทบาทในสังคมเพียงใด ผู้เขียนใคร่ขอกระตุ้นให้ผู้อยู่ในวงวิชาการประวัติศาสตร์ทุกท่านได้หันมาคำนึงถึงปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจัง เพื่อประโยชน์ที่วิชาประวัติศาสตร์จะพึงให้แก่มนุษย์ทั้งมวลได้เต็มที่ เราอาจเริ่มด้วยการหันมาสำรวจและประเมินผลงานด้านประวัติศาสตร์ในประเทศไทย การวิพากษ์วิจารณ์กันเองเป็นวิธีการที่ดี แต่ผู้เขียนก็ใคร่ขออนุญาต “สะกิด” ท่านผู้สันตการวิพากษ์วิจารณ์ในปัจจุบันไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า การวิพากษ์วิจารณ์ตัวบุคคลหรือผลงานของนักประวัติศาสตร์ “รุ่นเก่า” นั้น พึงกระทำด้วยความระมัดระวังไม่ให้ผิดหลักวิชาประวัติศาสตร์ที่มีกาลเวลาหรือสิ่งแวดล้อมของแต่ละยุคแต่ละสมัยเป็นเครื่องกำหนด จึงมีพึงหยิบยก “ข้อบกพร่องผลิตผล” ของคน “รุ่นเก่า” ตามที่คน “รุ่นใหม่” มองเห็นหรือเข้าใจมาเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ โดยไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดตลอดจนแนวโน้มของยุคสมัยนั้น ๆ เสียก่อน ประการสำคัญ ในการวิพากษ์วิจารณ์นักประวัติศาสตร์ “รุ่นเก่า” ซึ่งเราต้องยอมรับว่ามีผลงานอยู่มากต่อมากนั้น นักประวัติศาสตร์ “รุ่นใหม่” ได้พิสูจน์ตนเองด้วยผลงานมากน้อยเพียงใด ทั้งตนเองสามารถหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดอันไม่พึงปรารถนาเหล่านั้นได้หรือไม่ เพราะตราบโคที่ผลงานของคนรุ่นนี้ยังไม่ปรากฏชัดว่ามีอะไรใหม่ ๆ ออกมาสู่สายตาประชาชน คราวนั้นก็ไม่อาจทำให้ผลงานของนักประวัติศาสตร์รุ่นที่ตนวิพากษ์วิจารณ์ต้อง “ค้อยค่า” ไปแต่อย่างใด

๔. นิธิ เอียวศรีวงศ์ “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ากับอาร์โนลด์ ทอยน์บี” เล่มที่อ้างถึงแล้ว น. ๒๔

๕. กอบเกียรติ สุวรรณทัต-เพ็ชร อ้างถึงแล้ว น. ๔๒

เมื่อนักประวัติศาสตร์ของไทยยังมีจำนวนจำกัดและยังไม่อาจพิสูจน์ตนเองได้ดั่งนักเขียนวิชาการประวัติศาสตร์ในประเทศไทยจึงจำต้องตกเป็นภาระของนักประวัติศาสตร์กลุ่มที่เรียกว่า popular historians ที่เข้ามาทำหน้าที่ “เลือกเฟ้น” ปัญหาประวัติศาสตร์และนำ “เสนอ” ต่อมวลชนได้ตามที่ตนเห็นเหมาะสม โดยไม่ต้องพะวงถึงเป้าหมายหรือกติกาทางวิชาการด้านนี้แต่อย่างใด และนี่เองผู้เขียนถือว่าเป็นอันตรายประการต่อมาของวิชาการประวัติศาสตร์ ซึ่งนักประวัติศาสตร์ไม่อาจถือสิทธิบั่นได้ คราวเท่าที่ไม่มีทางเลือกทางอื่น

สิ่งที่น่าวิตกและเป็นอันตรายต่อวิชาการประวัติศาสตร์ของไทยอีกประการหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ การมีนักประวัติศาสตร์สมัครเล่นเพิ่มจำนวนขึ้นมากในปัจจุบัน ผู้เขียนขอรับว่า มีนักประวัติศาสตร์สมัครเล่นจำนวนมากที่ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความพยายาม ความเสียสละและความสามารถอย่างสูงในการแสดงผลงานให้คนทั่วไปรู้จักและยอมรับได้โดยไม่ต้องรู้สึกลำบากใจ นักประวัติศาสตร์สมัครเล่นของฝรั่งนั้นมีมากมายเหลือหลาย และมีหลายคนที่ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าทำหน้าที่ได้ดีกว่านักประวัติศาสตร์อาชีพเสียอีก โดยเฉพาะผลงานด้านปรัชญาประวัติศาสตร์^๖ สำหรับวงการประวัติศาสตร์ของไทยนั้นอาจรู้ได้จากผลงานของศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร นักวิทยาศาสตร์ผู้หันมาสนใจงานด้านประวัติศาสตร์อย่างจริงจัง หรืองานของผู้อยู่ในกลุ่มโบราณคดีไทยหลายท่านที่ได้ใช้เวลานับสิบ ๆ ปี เกี่ยวข้องอยู่ในวงงานโบราณคดีและใช้วิชาการด้านนี้ให้เกิดประโยชน์แก่วงการประวัติศาสตร์ไทย นอกจากนี้ยังมีคนในอีกหลายวงการทั้งทหารพลเรือน ทั้งรัฐศาสตร์ อักษรศาสตร์และวรรณคดีได้เข้ามามีบทบาทช่วย ขยายขอบเขตความรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี บนเส้นทางเดินไปสู่ “ความจริง” ในประวัติศาสตร์นั้น เราต้องยอมรับว่ามีได้หลายทาง ซึ่งผู้มีเจตนารมณ์จะไปให้ถึงปลายทางข้างหน้า จำต้องเลือกด้วยตัวเองว่าจะใช้เส้นทางใด บางเส้นทางอาจเป็นเส้นทางตรงสั้นที่สุด แต่อาจมีขวากหนามหลุมพราง ไปถึงจุดหมายได้ยาก บางเส้นทางอาจคดเคี้ยว มีโค้งอันตรายมาก ทว่าเป็นเส้นทางที่ได้ผ่านการเอาใจใส่ทำนุบำรุงอย่างที่มีสัญญาณอันตรายไว้พร้อมสรรพ หากผู้ใช้เส้นทางนั้นได้ศึกษาทำความเข้าใจมาบ้างและสังเกตเห็นสัญญาณอันตรายก็คงไปถึงปลายทางได้ บางเส้นทางอาจเป็นเส้นทางตันหรือเตลิดออกนอกจุดหมายไปเลย ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของนายพีชเชอร์ที่ว่า “ในสาธารณรัฐแห่งวิชาการนี้ ประชา-

๖. อาจดูตัวอย่างได้จากหนังสือของ Bertrand Russell, *Understanding History and Other Essays* (New York : Philosophical Library, 1957).

ชนทุกชนมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะทำใหตนเองหลงทางไปเลยก็ได้เท่าที่ตนพอใจ”๗ ปัญหาอยู่ที่ว่า เมื่อได้เลือกทางเดินแล้ว ได้สังเกตเห็นเส้นทางนั้นเป็นอย่างไร มีอุปสรรคมีข้อบกพร่องหรืออันตรายอะไรบ้าง ให้ช่วยทำเครื่องหมายหรือถ่ายทอดด้วยวิธีใดหรือไม่ ให้ผู้อื่นที่ยังไม่ได้เลือกใช้เส้นทางนั้นได้ทราบหรือสำรวจไว้ล่วงหน้า

ปัญหาของนักประวัติศาสตร์สมัครเล่น โดยเฉพาะผู้ที่ยังไม่ได้เข้ามาอยู่ในวงการประวัติศาสตร์นานพอ ก็คือ พวกนี้มักคิดว่า เส้นทางที่ตนเลือกเดินนั้น เป็นเส้นทางสายเดียวและถูกต้องที่สุด เส้นทางที่ผู้อื่นเลือกเป็นเส้นทาง มีส่วนบกพร่องอันมีแต่จะนำคนไปสู่ความผิดพลาดและห่างไกลจาก “ความจริง” ในประวัติศาสตร์ ผู้เขียนจึงเกิดความวิตกกังวลใจเป็นพิเศษ หากในวันหนึ่งวันใดข้างหน้า วงการประวัติศาสตร์ของไทยต้องถูกบีบให้มีทางเลือกเหลือเพียงหนึ่ง และทางเลือกนั้นต้องสนองเจตนารมณ์ของคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะเท่านั้น นักประวัติศาสตร์ “รุ่นใหม่” เคยประมาณว่า คนบางกลุ่มได้พยายามทำให้ประวัติศาสตร์รับใช้ “ศักดินา” หรือ “ชนกลุ่มน้อยผู้ทรงอำนาจ” แม้ประวัติศาสตร์จะต้องถูกกำหนดให้รับใช้ “มวลชน” หรือ “ชนหมู่มากผู้ทรงอำนาจ” ขึ้นมาบ้าง อนาคตของวิชาการประวัติศาสตร์ก็คงจะมีตมยั้งนัก ผู้เขียนไม่อยากจะตกอยู่ในภาวะต้องคัดค้านใจเลือก เป็นต้นว่าระหว่าง จิตร ภูมิศักดิ์ กับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าใครควรจะเป็นผู้กำหนดคนทางไปสู่ “ความจริง” ในประวัติศาสตร์ได้ถูกต้องดีกว่ากัน^๘ อีกประการหนึ่ง ผู้เขียนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ “ความถูกต้อง” หรือ “ความจริง” ทางวิชาการจะขึ้นอยู่กับความคิดเห็นหรือเหตุผลของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หรือความคิดเห็นของ “คนหมู่มาก” ที่ไม่ถูกต้องดีกว่าความเห็นของ “คนหมู่น้อย” หรือแม้แต่คน ๆ เดียวเสมอไป ประวัติศาสตร์ได้ให้บทเรียนแก่เราามากเกินพอว่า “คนหมู่มาก” มีโอกาสเป็น “เผด็จการ” ได้เท่า ๆ กับ “คนหมู่น้อย” หรือคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียวได้

เหตุการณ์นำเอาเสียงของคนจำนวนมากมาเป็นเกณฑ์ตัดสิน และกำหนดทิศทางของวิชาการจึงเป็นอันตราย ทั้งยังอาจเป็นบันไดนำไปสู่อันตรายร้ายแรงในลักษณะอื่นๆ อีกด้วย เป็นต้นว่าอันตรายในการทำให้คนแสวงหาเส้นทางหรือข้อเท็จจริง ได้เฉพาะภายในกรอบที่ถูกกำหนดขึ้นมาก่อนแล้ว (เรียกว่า frame of reference) ทำให้การแสวงหาความรู้เป็นไปอย่างมีอคติ ผู้เขียนไม่เห็นว่าการคัดอย่างคนหัวเก่ากับอคติอย่างคนหัวใหม่ อคติอย่างยิวกับอคติอย่างอาหรับ อคติอย่างคนไทยกับอคติอย่าง

๗. Fischer, p. viii.

๘. คนหนุ่มน้อยของความพยายามดังกล่าวได้ใน ธรรมเกียรติ กัณธี “โฉมหน้าศักดินาไทย ในสายตาของจิตร ภูมิศักดิ์” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (กันยายน ๒๕๑๗) น. ๘๒-๘๔

คนจีน หรืออคติอย่างผู้กดขี่กับอคติอย่างผู้ถูกกดขี่ จะแตกต่างกันไปได้อย่างไร เพราะผลออกมาเหมือนกัน คือทำให้เป็น “คนแคบ” นอกจากนี้ บ่อยครั้งอคติยังทำให้ผลงานประวัติศาสตร์ต้องขาดลักษณะอันถือว่ามั่งคั่งในวิชาการประวัติศาสตร์ นั่นคือ ขาดความสามารถในการมองปัญหาประวัติศาสตร์ได้ถูกต้องกับความเป็นจริงแห่งสภาพแวดล้อมและภาวะจิตใจของสมัยที่ต้องการศึกษา นักประวัติศาสตร์ที่ได้รับการฝึกปรือมาอย่างดี จะต้องสามารถสอดใส่วิญญาณของตนลงไปในอีกกาลเวลา และสิ่งแวดล้อมหนึ่งจนสามารถสัมผัสและเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นไป ตลอดจนจิตใจความนึกคิดหรือการกระทำของคนต่าง ๆ ได้อย่างที่ควรเป็นในขณะนั้น ความสามารถเช่นนี้เรียกกันว่า *historical-mindedness* ผู้เขียนเห็นว่าลักษณะดังกล่าวข้างมาคอยู่มากในหมู่นักประวัติศาสตร์สมัครเล่น นอกจากนั้น โดยทั่วไปแล้วนักประวัติศาสตร์สมัครเล่นยังมักชอบมองปัญหาประวัติศาสตร์ฉาบฉวยเกินไป เหตุการณ์ (ก) นำไปสู่เหตุการณ์ (ข) หรือ (ค) เกือบจะโดยอัตโนมัติ โดยมีพหุคำนี้ (ก) เป็นเหตุที่มา เป็นสิ่งจูงใจหรือมีอิทธิพลให้เกิด (ข) หรือ (ค) จริง ๆ เพียงใด ทำให้ได้บทสรุปง่าย ๆ โดยหลักฐานยืนยันอันอาจยังขาดความหนักแน่นอยู่มากก็ได้

เมื่อเส้นทางในวิชาการประวัติศาสตร์มีได้หลายทาง แต่ละทางอาจมีจุดอันตรายต่าง ๆ กันไป ดังนั้น เราจึงน่าจะหันมาช่วยกันสำรวจอย่างจริงจัง และในการนี้ ผู้เขียนใคร่ขอเชิญชวนผู้อยู่ในวงการทุกท่าน ได้ร่วมมือกันทำให้วิชาการประวัติศาสตร์ในประเทศไทยก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงยิ่งขึ้น อย่าได้พอใจปล่อยให้ประวัติศาสตร์อยู่ในอาการทรงกับทรุดหรือตกเป็นเครื่องมือรับใช้บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทั้งยังไม่มีโอกาสได้ทำหน้าที่อันควรกระทำหรือแม้แต่จะช่วยให้วิชาการของตนอยู่รอดต่อไป

การนำเรื่องของผู้เขียนอาจยื่นเยื่อไปสักหน่อย แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่า ผู้อยู่ในวงการเดียวกันไม่เคยพบปะแลกเปลี่ยนความเห็นทำนองนี้กันเลย จึงน่าจะนำความในใจมาเปิดเผยได้บ้าง โดยผู้เขียนหวังว่าจะทำให้ประเด็นต่าง ๆ ที่จะหยิบยกมาพิจารณาต่อไปชัดเจนขึ้น ข้อเขียนนี้มีจุดประสงค์ที่จะนำเสนอปัญหาอันจัดว่าเป็นอันตรายต่อการอยู่รอดของประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นวิชาการ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตามความเข้าใจของผู้เขียน โดยหวังว่าจะอำนวยความสะดวกไม่มากนักยอให้ท่านผู้อ่านอยู่ในวงการเดียวกัน หรืออาจเป็นท่านผู้อ่านนอกวงการแต่มีใจรักที่จะหันมา “เล่น” วิชาการด้านนี้ และผู้เขียนใคร่ขออภัยหากต้องเอนข้างความคิดเห็นแบบฝรั่งไปบ้าง เนื่องจากประสบการณ์ด้านวิชาการประวัติศาสตร์ไทยของผู้เขียนยังมีจำกัดอยู่มาก

๔. Louis Gottschalk, *Understanding History: A Primer of Historical Method* (New York: Alfred A. Knopf, 1956), pp. 136-8.

ความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์” หรือ “history”

ในการศึกษาปัญหาประวัติศาสตร์ ไม่ว่าปัญหาใดนั้น เราจำต้องเข้าใจกันก่อนว่า ประวัติศาสตร์คืออะไร เป้าหมายหรือจุดหมายปลายทางเป็นอย่างไร หากพิจารณาความหมายจากศัพท์ภาษาไทย คือ “ประวัติศาสตร์” คำเดียวนี้ ก็อาจบอกได้ทันทีว่า ประวัติศาสตร์ คือ “วิชาว่าด้วยความเป็นมาในอดีต” ส่วนจะปูจจากันต่อไปถึงขั้นว่าอดีตคืออะไร เราจะรู้อดีตได้ง่ายดายหรือยากเย็นแสนเข็ญเพียงใด และเมื่อรู้แล้วจะเอาไปทำอะไรได้บ้าง ก็คงเป็นปัญหาที่อภิปรายกันต่อไปไม่มีวันจบ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เพราะเหตุที่วิชาการด้านประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเราได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศมาก ผู้เขียนจึงใคร่ขอลากเข้าหาความหมายตามที่ฝรั่งเข้าใจประกอบกันไปด้วย

คำว่า “history” ในภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก แปลได้ความว่า “การเรียนรู้” (learning) ซึ่งปร่าญอร์สโตเติลให้นิยามว่า หมายถึง “การบอกกล่าวอย่างเป็นระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ...”^{๑๐} ซึ่งอาจเป็นการบอกกล่าวโดยคำนึงถึงลำดับเวลา ก่อนหลัง (chronology) ด้วยก็ได้ แต่ต่อมาปรากฏว่า ความหมายของคำว่า “history” จะตรงกับภาษาละตินว่า “scientia” หรือ “science” ในภาษาอังกฤษ เพื่อแสดงให้เห็นความนิยมในการบอกกล่าวปรากฏการณ์ธรรมชาติว่า ไม่จำเป็นต้องกระทำไปตามลำดับก่อนหลังของเวลาที่เหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น^{๑๑} กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ประวัติศาสตร์มาถึงขั้นนี้ ไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับกาลเวลานักก็ได้ เพราะเราอาจศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นได้เฉพาะตัวมันเองว่าคืออะไร มีลักษณะอย่างไร โดยไม่จำเป็นต้องถามว่า เมื่อไร หากพิจารณาความหมายตรงตัวตามศัพท์ “history” ก็จะเห็นได้ว่า เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามฐานะหน้าที่ตลอดจนวิธีการที่ประวัติศาสตร์ใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ บางครั้งประวัติศาสตร์อาจทำหน้าที่เหมือนปรัชญา และใช้วิธีการเข้าถึงปัญหาตามกระบวนการปรัชญา แต่บางครั้งประวัติศาสตร์ก็อาจทำหน้าที่เหมือนวิทยาศาสตร์ และใช้วิธีการแบบวิทยาศาสตร์และบ่อยครั้งเมื่อปรัชญาและวิทยาศาสตร์เดินทางร่วมกันหรือพัวพันกันและกัน ประวัติศาสตร์ก็อาจรับหน้าที่ทั้งสองอย่างไว้ในตัว โดยขั้นนี้ ประวัติศาสตร์จึงเป็นได้ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ (สมัยแห่งภูมิธรรมหรือ Age of Enlightenment)

๑๐. Gottschalk, p. 41.

๑๑. Gottschalk, p. 41.

ระยะเวลาดังกล่าว ปรัชญาและวิทยาศาสตร์แยกหน้าทึ่กันเห็นได้ชัดขึ้น ส่วนวิธีการที่ใช้ก็เน้นต่างกัน ในขณะที่ประวัติศาสตร์ได้ค่อย ๆ แยกตนเป็นอิสระ พ้นจากการหน้าทึ่ระดับกว้างที่ห่างไกลจากตัวมนุษย์ออกไปโดยสิ้นเชิง แล้วหันมาจำกัดตัวเองอยู่เฉพาะเรื่องของมนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์สังคม เป็นสัตว์ที่มีสติปัญญาและมีวัฒนธรรม กระนั้นประวัติศาสตร์ก็ยังคงต้องพึ่งพากรรมวิธีเข้าถึงปัญหาประวัติศาสตร์ โดยอิงหลักเหตุผลและข้อเท็จจริงอันเป็นสูตรสำเร็จมาก่อนหน้านั้น เพียงแต่การศึกษาหาข้อมูล การรวบรวมข้อมูลต้องทำกันจริงจัง มีแบบแผนและสมบูรณ์กว่าเดิม

ในระยะครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ อันเป็นสมัยโรแมนติก (Age of Romanticism) ปฏิกริยาทั่วไปมักต่อต้านแนวคิดที่เน้นเหตุผลและความสำคัญของวิทยาศาสตร์ในยุคก่อนหน้านั้น วัตถุนิยมสำคัญเท่ากั่กับคน และคนแต่ละคนมีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อม จึงไม่น่าแปลกอะไรที่แนวโน้มของวิชาประวัติศาสตร์ในสมัยนี้ มุ่งไปที่ตัวคน โดยเฉพาะคนเด่น ๆ ที่เป็นผู้นำในสังคมประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องราวของวีรบุรุษ (heroes) การเสนอเรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์ก็คือการเสนอประวัติศาสตร์ของวีรบุรุษนั่นเอง วิธีการเสนอที่เ้าภาพพจน์ได้แจ่มชัดที่สุดจึงเป็นไปในรูปวรรณคดี ความสามารถในการถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาสละสลวยชัดเจนเข้าถึงจิตใจคนจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของนักประวัติศาสตร์กลุ่มโรแมนติกอย่าง แมคคอลเลย์ คาร์ โลล์หรือคอลสตอย ประวัติศาสตร์จึงกลายเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง คือศิลปะในการเล่าเรื่อง^{๑๒}

วิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ในสมัยต่อมาเป็นการผสมผสานความคิดและวิธีการของสมัยแห่งภูมิธรรมกับสมัยโรแมนติก ซึ่งจะศึกษาได้จากกลุ่มที่เรียกว่า historicists พวกนี้เห็นว่า ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ต้องใช้ “ประสบการณ์ หลักฐาน และความบันเทิงใจเป็นหลัก”^{๑๓} อิทธิพลของพวก historicists มีต่อเนื่องถึงคนรุ่นใหม่ไม่น้อยทีเดียว อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์ปัจจุบันก็มีแนวโน้มที่จะคิดว่า ประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นสามมิติ กล่าวคือ มิติแรกครอบคลุมขอบข่ายของวิธีการประวัติศาสตร์ (historical method) อันเป็นวิธีการพิสูจน์ข้อเท็จจริง มิตินี้ทำให้ประวัติศาสตร์มีฐานะเป็นวิทยาศาสตร์ สำหรับมิติที่สองและสามเป็นเรื่องของการเขียนหรือการเสนอ “ความจริง” ในประวัติศาสตร์ซึ่งต้องอาศัยการบรรยาย เล่าเรื่องและการตีความเพื่อให้เรื่องที่น่าสนใจมีความหมายที่สุด มิติที่สองประการสุดท้ายจึงทำให้ประวัติศาสตร์เป็นทั้งศิลปะและปรัชญา เป็นศิลปะในการตีแผ่และเสนอข้อเท็จจริงซึ่งต้องอาศัยจินตนาการและความสันัดที่ชัดเจนทางภาษา ขณะที่ประ-

๑๒. คุรายละเอียดยั่ได้จาก G.P. Gooch, *History and Historians in the Nineteenth Century* (London: Longmans, 1961), pp. 268-288, 301-316.

๑๓. ชาญวิทย เกษกรศิริ อ้างถึงแล้ว น. ๗๖

วิทยาศาสตร์มีฐานะเป็นปรัชญาเมื่อต้องมีการตีความปัญหาในประวัติศาสตร์ เหตุนี้นักประวัติศาสตร์จึงต้องมีคุณสมบัติสำคัญของนักปรัชญารวมอยู่ในตัว นั่นคือ ความสามารถในการใช้วิจารณ์ญาณเพื่อการตัดสินใจปัญหา^{๑๔} ในเรื่องมิติที่สองและที่สามนี้ ผู้เขียนเห็นด้วยอย่างยิ่งกับศาสตราจารย์กอตต์ชอล์ค ที่ว่า

“...ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของชีวิต คนที่ยังไม่ได้ผ่านชีวิตหรือได้ผ่านชีวิตมาเพียงแค่เขียนนิทานพันธุปริญาเอกเท่านั้น ยังจัดว่ามีประสบการณ์ในชีวิตน้อยเกินกว่าจะเขียนประวัติศาสตร์ดี ๆ ลึกเรื่องหนึ่งได้ เพราะยังรู้น้อยนักในเรื่องสิ่งจริงและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ยังรู้น้อยในเรื่องความรัก ความเกลียด สงคราม สันติภาพ ภาวะเงินเฟ้อ ความทะเยอทะยาน การเสียสละ ความทุกข์ทรมาน ความหวาดหวั่น ความยากไร้ ความสมบูรณ์พูนสุข การปฏิบัติ การโฆษณาชวนเชื่อ ความอดทนอดกลั้น ความเบื่อหน่าย ความคับข้องใจ ตลอดจนการค้นร่นชวนวาทที่จะนำเอาประสบการณ์ของคนออกมาตีแผ่บนแผ่นกระดาษ...”^{๑๕}

ในขั้นนี้ผู้เขียนขอสรุปว่า ประวัติศาสตร์คือชีวิตและไม่ใช่วิถีของคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียวหรือของคนในช่วงชีวิตหนึ่งเท่านั้น หากเป็นวิถีของคนที่อยู่มาถนัดหรือคนที่จะมีชีวิตตามมาสั่งสมต่อเนื่องกันตลอดไปด้วย เป้าหมายของวิชาประวัติศาสตร์จึงไม่ได้อยู่ที่ความพยายามจะจำลองอดีตให้ได้ใกล้เคียงที่สุดอย่างเดียว หากจะต้องทำให้อดีตมีความหมายเป็นบทเรียนในปัจจุบัน เพื่ออนาคตที่สกลใฝ่ก้าวหน้ายิ่งขึ้นด้วย สำหรับประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์นั้น ถ้าใช้คำพูดสมัยใหม่ที่พยายามให้ทุกอย่างหันเข้ามารับใช้ชีวิต รับใช้ประชาชน ก็อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์มีประโยชน์เพื่อรับใช้ชีวิตมนุษย์ทั้งมวล และถ้าจำเป็นต้องให้เลือกระหว่างมนุษย์กับประชาชนแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่า นักประวัติศาสตร์จะเลือกมนุษย์ก่อนแน่นอน เพราะอย่างน้อย ความเป็นมนุษย์ย่อมมาก่อนประชาชน มาก่อนชาติมาก่อนชนชั้น วิชาการประวัติศาสตร์จึงเป็นวิชาการที่ไม่อาจมีเส้นแบ่งเขตแดนของชาติ หรือของชนชั้นมาเป็นข้อจำกัดได้ และแนวโน้มของประวัติศาสตร์ในปัจจุบันจึงออกมาในรูปประวัติอารยธรรมมนุษย์

“ขอบข่ายของวิชาประวัติศาสตร์ค่อย ๆ ขยายกว้างจนบรรจุชีวิตมนุษย์ชาติทั้งมวลในทุกแห่งทุกมุมไว้ ในปัจจุบันไม่มีผู้ใดกล้ายินยอมอยู่กับความเห็นของชิลีย์ที่ว่า

๑๔. Gotschalk, p. viii.

๑๕. เช่นเดียวกัน น. ๑๔

ประวัติศาสตร์คือประวัติเรื่องราวของชาติต่าง ๆ หรือกับของฟรีแมนที่ว่า ประวัติศาสตร์ คือเรื่องการเมืองในอดีต วิวัฒนาการของชาติหรือของจักรวรรดิ ผลงานของผู้นำ กำเนิดหรือความวิบัติของกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ยังคงเป็นหัวข้อที่นักประวัติศาสตร์ตีพิมพ์มากที่สุด ทว่าอิทธิพลธรรมชาติ ภาวะกดดันทางเศรษฐกิจ การเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงไปของอุดมการณ์ความคิด สิ่งทีวิทยาศาสตร์กับศิลปะ ศาสนากับปรัชญา วรรณคดีกับกฎหมายนำมาให้แก่นมนุษย์ สภาพการดำรงชีวิตเท่าที่วัตถุจะอำนวยให้ ตลอดจนประโยชน์โพดผลอันตกอยู่กับมวลชนล้วนต้อง การความเอาใจใส่จากนักประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่ากัน นักประวัติศาสตร์จึงต้อง เฝ้ามองชีวิตด้วยความมุ่งมั่นอยู่เสมอและมองรอบด้านให้ทะลุปรุโปร่งด้วย”^{๑๖}

วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method)

เราได้เห็นแล้วว่า ประวัติศาสตร์ก็เหมือนวิชาการอื่น ๆ ที่มุ่งรับใช้มนุษยชาติทั้งมวลด้วยความรู้ และ “ความจริง” ที่นักประวัติศาสตร์จะนำมาเสนอให้ได้ ทว่า “ความจริง” ในวิชาการประวัติศาสตร์เป็น “ความจริง” ที่ต้องผูกติดอยู่กับอดีตซึ่งผ่านพ้นไปแล้วไม่มีวันหวนกลับมาได้อีก นอกจากนักประวัติศาสตร์จะทำหน้าที่พลิกหน้าอดีตนั้นให้กลับมีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง โดยอาศัยหลักฐานที่หลงเหลืออยู่เป็นเครื่องมือ เหตุนี้ประวัติศาสตร์จึงมิได้หมายถึงเรื่องราวของอดีตตามที่เกิดขึ้นจริง ๆ แต่เป็นอดีตเท่าที่หลักฐานจะอำนวยให้นักประวัติศาสตร์จำลองขึ้นมาได้เท่านั้น ความสมบูรณ์ของวิชาประวัติศาสตร์ในขั้นแรกจึงย่อมขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของหลักฐานและความสามารถของนักประวัติศาสตร์ในการนำหลักฐานเหล่านั้นมาใช้ เหตุนี้ในการก้าวไปตามเส้นทางประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์จึงต้องเรียนรู้เทคนิคเบื้องต้นในการสร้างอดีตขึ้นมาใหม่ซึ่งเราเรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical method) และหากพิจารณาในแง่แล้ว ประวัติศาสตร์ต้องพึงพิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างยิ่งทีเดียว

ก้าวแรก นักประวัติศาสตร์ต้องเผชิญปัญหาสำคัญ คือ ต้องรู้ให้ได้ว่าคนประสงค์จะศึกษาอะไร อดีตในส่วนไหน สมัยไหน และเพราะเหตุใด การกำหนดหัวข้อที่จะศึกษาหรือการตั้งปัญหาประวัติศาสตร์ขึ้นมาก่อนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะปัญหาคือจักรกลแห่งปัญญา เป็นเครื่องจักรส่วนสมองที่แปลงพลังงานเป็นการเคลื่อนไหว แปลงความอยากรู้อยากเห็นเป็นการสืบค้นตามกติกา

หากไม่มีกรรพปัญหาเสียแล้ว มนุษย์เราคงไม่มีการใช้ความคิด ไม่มีการศึกษาต่ออย่างมีจุดหมาย หรือไม่มีแม้แต่การวางแผนเพื่อนาคอย่างจริงจัง^{๑๗} ก้าวแรกนี้เป็นก้าวสำคัญและพลาดพลั้งได้ง่าย ยิ่ง ข้อควรระวังถึง คือ พื้นความรู้กว้าง ๆ ทางประวัติศาสตร์จำต้องมาก่อน มิฉะนั้นแล้วจะมองไม่ออกว่าภาพทั้งหมดมีเงาต่าง ๆ อย่างไร มีส่วนไหนขาดหายไปบ้าง การตั้งข้อสมมุติฐานในความมืดมนว่างเปล่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับการตั้งข้อสมมุติฐานเพื่อจุดประสงค์ให้การพิสูจน์ และบทสรุปออกมาในทิศทางที่ผู้ตั้งต้องการ^{๑๘}

ก้าวต่อไปคือ การสำรวจหลักฐานที่จะนำมาใช้ หลักฐานที่ใช้ในวิชาการประวัติศาสตร์ มีได้ทั้งที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และเอกสารที่มีผู้จดบันทึกไว้ ในส่วนที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ นั้น นักประวัติศาสตร์ต้องพึ่งพาเทคนิคและความช่วยเหลือจากนักโบราณคดีและนักมานุษยวิทยาอย่างมากจึงขอข้ามคำถามนี้ไป งานโดยตรงของนักประวัติศาสตร์คือการสำรวจและวิเคราะห์หลักฐานประเภทเอกสารที่เป็นหลักฐานขั้นต้น (primary sources) และหลักฐานชั้นสอง (secondary sources) โดยนักประวัติศาสตร์ต้องคุ้นเคยกับหลักฐานประเภทต่าง ๆ อย่างดีจนสามารถแยกประเภทและรู้ปัญหาข้อบกพร่องของเอกสารแต่ละประเภทได้ ในการใช้เอกสารต่าง ๆ นั้น นักประวัติศาสตร์ต้องผ่านกระบวนการเลือกเฟ้นก่อนว่า เอกสารใดจะนำมาใช้ได้ ในหัวข้อที่ตนกำหนดขึ้นมา เมื่อเลือกได้แล้วก็ต้องผ่านกระบวนการพิสูจน์ดูว่า เอกสารนั้น ๆ จริงหรือปลอม ใช้บอกเหตุการณ์ในสมัยที่ต้องการศึกษาได้จริง ๆ หรือไม่ เพียงใด เมื่อพิสูจน์จนเป็นที่พอใจแล้วยังต้องวิเคราะห์ต่อไปอีกด้วยว่า เอกสารเหล่านั้นเชื่อถือได้เพียงใด โดยสำรวจจากลักษณะของเอกสารก่อนว่าบันทึกขึ้นมาเมื่อใด ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ใครเป็นผู้จดบันทึก จดไว้ที่ไหน จดไว้ว่าอย่างไรบ้าง และประการสำคัญจดไว้ทำไม เพื่อประโยชน์อะไร ปัญหาเหล่านี้จะช่วยเป็นแนวทางวินิจฉัยความน่าเชื่อถือได้ของเอกสารเป็นอย่างดี

กว่าจะผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์มาถึงขั้นได้ข้อมูลเพียงพอจะใช้การได้นั้น นักประวัติศาสตร์จำต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า ข้อมูลที่ได้ ในที่นี้นั้นเป็นเพียงส่วนน้อยนิดของสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริงในอดีตเท่านั้น เนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่จำเป็นต้องมีผู้รับรู้หรือสังเกตเห็นได้ทั้งหมด และส่วนที่คนรับรู้ก็อาจจดจำไม่ได้ทั้งหมด ส่วนที่จำได้คงมีไม่มากนักที่มีผู้จดบันทึกไว้ และที่จดไว้ก็อาจสูญหายไปมาก คงเหลืออยู่ไม่เท่าไร นักประวัติศาสตร์เองไม่ใช่ว่าจะสำรวจพบทุก

๑๗. Fischer, p. 3.

๑๘. คุรายละเยียกได้จากเล่มเดียวกัน น. ๓-๓๔ หรือ Gottschalk, pp. 62-70.

อย่าง ที่มีหลงเหลืออยู่คงหยิบยกมาได้เพียงบางส่วน และในส่วนนั้นเองก็ยังคงผ่านกระบวนการ พิสูจน์วิเคราะห์เลือกเฟ้นเพื่อให้เหลือแต่ส่วนที่น่าเชื่อถือได้เท่านั้น หน้าข่าวข้อมูลที่ผ่านการกลั่นกรอง โดยวิธีการประวัติศาสตร์มาแล้ว ยังต้องเข้ากระบวนการแยกแยะทำความเข้าใจและเลือกเฟ้นที่จะ นำเสนอเป็นความรู้ต่อไปอีก^{๑๙}

วิธีการทางประวัติศาสตร์เมื่อต้องผ่านหลายขั้นตอนและต้องอาศัยความเพียรพยายาม ความ สามารถในการวิเคราะห์พิจารณาต่าง ๆ เช่นนี้ จึงย่อมมีข้ออ้างฟังระวังมากมาย^{๒๐} และ “ความ จริง” ที่ได้ จึงเป็นเพียงเสี้ยวเล็ก ๆ เสี้ยวเดียวของความจริงทั้งหมดเท่าที่หลักฐานจะอำนวยให้ได้ เหตุนี้วิชาประวัติศาสตร์จึงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ และเป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์หรือผู้ ประสงค์จะหันมา “เล่น” ทางนี้ ฟังระลึกไว้อยู่เสมอ ในยุคที่ยังไม่มีการจดบันทึกเรื่องราวเป็นตัว อักษร นักประวัติศาสตร์ต้องฟังผลงานของนักมานุษยวิทยากับนักโบราณคดี จะคาดหวังให้นักประ- วัติศาสตร์สร้างภาพแทนหลังโดยปราศจากเอกสารสนับสนุนไม่ได้ เช่นเดียวกับในยุคสมัยที่คนเพียง ส่วนน้อยรู้หนังสือ สิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะศึกษาได้ก็ย่อมจำกัดอยู่เพียงบันทึกที่คนหมู่น้อยเหล่านั้น จดไว้ ถ้าคนหมู่น้อยนั้นมีสายตาไกล ใจกว้าง มองโลกได้ทั้งที่ใกล้และไกลตัวออกไป พร้อมทั้งทำ บันทึกข้อสังเกตของตนไว้ ก็คงจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาเช่นที่เป็นอยู่อย่างในกรณีที่เกิดขึ้นในบ้านเรา ปัจจุบัน การเรียกร้องให้ประวัติศาสตร์เป็นของมวลชน เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ในแผ่นดินคงทำ ได้ไม่ยากนัก หากคนรุ่นเราเริ่มต้นเสียแต่บัดนี้ด้วยการเก็บรวบรวมและบันทึกหลักฐานครอบครัว บุคคลส่วนใหญ่ในระยะใกล้ ในระยะไกล ในทุกแห่งทุกมุมของชีวิต โดยคาดหวังว่าคนรุ่นต่อไปจะ ได้รู้ สิ่งที่เรารู้ ได้เห็นสิ่งที่เราเห็น ได้เข้าใจสิ่งที่เราเข้าใจ แต่คนรุ่นเราไม่ไม่มีสิทธิ์จะไปเรียกร้อง คนรุ่นก่อนให้ลุกขึ้นมาหยิบยื่นหลักฐานที่เราอยากได้ หรือมีฉะนั้นคนรุ่นเราจึงสร้างหลักฐานหรือข้อ สมมุติฐานขึ้นมาเสียเองตามความประสงค์ของเรา ผู้เขียนเห็นว่าอันตราร้ายแรงอีกประการหนึ่ง ของวิชาการประวัติศาสตร์ในปัจจุบันอยู่ตรงจุดนี้ด้วย

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ (Historiography)

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ มีความหมายที่สำคัญสองประการ ประการแรก หมายถึงงานเขียน หรือวรรณคดีประวัติศาสตร์ (writings or literature that may be called historical) และประ-

๑๙. Gottschalk, pp. 45-6.

๒๐. กรายละเอียดเรื่องหลักฐาน เอกสาร และกระบวนการวิเคราะห์ได้ในหนังสือเล่มเดียวกัน น. ๘๖-๑๑๐ ส่วนเรื่องยุคก่อนและอันตรารายของกระบวนการทางประวัติศาสตร์นี้ คุ้ได้จาก Fischer, pp. 40-100.

การที่สอง หมายถึงกระบวนการเขียนประวัติศาสตร์ (the process of writing history) อันได้แก่ การรวบรวมเรื่องราวข้อมูลหรือส่วนที่สรุปได้จากหลักฐานที่ได้ผ่านวิธีการทางประวัติศาสตร์มาแล้ว เป็นอย่างไร^{๑๑} ประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นการเสนอสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ได้ค้นพบ ได้ทำความเข้าใจ แล้ว และเชื่อว่า มีส่วนใกล้เคียงกับอดีตมากที่สุด กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ เป็นความพยายามที่จะ เสนอสิ่งที่เรียกว่า “ความจริง” ในอดีต ซึ่งจะกระทำได้สำเร็จเป็นผลดีเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการ “อธิบาย” หรือ “เล่าเรื่อง” ของนักประวัติศาสตร์แต่ละคน ความรู้ที่ไม่อาจ แสดงออกมาให้คนอื่นเข้าใจได้ ถือเป็นสิ่งไร้ค่า เหตุนี้ ก้าวสำคัญและก้าวอันตรายที่สุดสำหรับนัก ประวัติศาสตร์ทุกคนที่กำลังมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางของวิชาการประวัติศาสตร์ ก็คือ ประวัติศาสตร์ นิพนธ์

มาถึงขั้นแล้ว เวลา ความเพียรพยายาม ความมานะอดทน ตลอดจนวิสัยที่ได้รับการ ฝึกปรือมา จะช่วยไม่ได้มากนัก นักประวัติศาสตร์ต้องอาศัยสิ่งที่อยู่ในตัวเองมาแต่กำเนิด หรือ มิฉะนั้นก็เป็นสิ่งที่พอกพูนสั่งสมมาเป็นประสบการณ์อันยาวนานเข้าช่วยอย่างมาก นักประวัติศาสตร์ จึงมักเชื่อกันว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นศิลปะและปรัชญารวมกัน คนที่มีพรสวรรค์ทางภาษา มีความสามารถทางการบรรยายเล่าเรื่องให้เห็นจริงจึงเกิดภาพพจน์ โดยทั่วไปย่อมได้เปรียบคนที่ด้อย ทางด้านนี้ แต่กระนั้นบ่อยครั้งก็พิสูจน์ให้เห็นว่าไม่อาจเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ดีได้ แมคคอลเลย์ผู้ทำ ให่วงการประวัติศาสตร์เมื่อต้นศตวรรษที่แล้วสิ้นสะเทือนด้วยการให้ความเห็นว่า ประวัติศาสตร์คือ ศิลปะเปรียบได้กับวรรณคดีนั้นอาจเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด แมคคอลเลย์สามารถทำให้บุคคลในประวัติศาสตร์ ที่เขียนถึงดูเหมือนจะออกมาเดินไต่บนแผ่นกระดาษอย่างมีชีวิตจิตใจจริง ๆ แต่หากพิจารณาในแง่ ประวัติศาสตร์แล้ว สิ่งที่แมคคอลเลย์นำมาเสนอยังห่างไกลจากความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ที่มีผู้อื่น พิสูจน์แล้ว เพราะงานเขียนของแมคคอลเลย์ยังขาดน้ำหนัก ขาดพินความรู้ทางประวัติศาสตร์เพียงพอ ขาดหลักฐานสนับสนุน ขาดวิจารณ์ญาณและความสามารถในการตีความ ประการสำคัญ แมคคอลเลย์ แสดงอคติของตนออกมาอย่างเปิดเผย และใช้ความสามารถทางภาษาของตนเลือกเฟ้นคำรุนแรงเกิน จำเป็น กล่าวโจมตีผู้เห็นแย้งกับตน^{๑๒} นักอักษรศาสตร์ของไทยผู้ได้พยายามหันมา “เล่น” ด้าน ประวัติศาสตร์ คือ จิตร ภูมิศักดิ์ ก็อาจจัดเข้าลักษณะใกล้เคียงกัน^{๑๓} โฉมหน้าศักดินาไทย ของ

๑๑. Gottschalk, p. 194.

๑๒. Gooch, pp. 280-281.

จิตร ภูมิศักดิ์ ภายใต้นามปากกา สมสมัย ศรีสุทรวรณ^{๒๓} เป็นตัวอย่างผลงานประวัติศาสตร์ที่แสดงว่าผู้เขียนมีความสามารถด้านภาษา และการบรรยายอย่างสูง ประกอบกับผู้เขียนเป็นคนมีเหตุมีผลดีด้วย โฉมหน้าศักดินาไทย จึงมีชีวิตชีวาน่าอ่าน และดูเป็นจริงเป็นจังที่สุด แต่กระนั้นภาษาและตรรกวิทยาก็ไม่อาจช่วยให้งานประวัติศาสตร์ชั้นนี้ถูกต้องสมบูรณ์ไปได้ เพราะความถูกต้องแห่งข้อเท็จจริงขึ้นอยู่กับหลักฐานว่ามีเพียงพอและมีน้ำหนักหรือไม่ ทั้งยังขึ้นอยู่กับทัศนคติส่วนตัว การมองโลกของจิตรเอง ว่ามองอดีตโดยสวณวนของคนรุ่นใหม่และคนที่มีอุดมการไปข้างใดข้างหนึ่งเพียงข้างเดียวอย่างไรด้วย ผู้เขียนไม่มีหน้าที่วิจารณ์งานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ในที่นี้ จึงขออนุญาตดึงเอามาเพียงเป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นเท่านั้นว่า ในแต่ละก้าวบนเส้นทางประวัติศาสตร์นั้นมีอันตรายรอบด้าน และโอกาสที่จะก้าวพลาดพลั้งมีได้ตลอดเวลา

นอกจากจะต้องเก่งด้านภาษาและการเล่าเรื่องแล้ว กระบวนการเขียนประวัติศาสตร์ยังมีความต้องการอย่างอื่น ซึ่งล้วนต้องอาศัยประสบการณ์เฉพาะตัว ต้องอาศัยสัญชาตญาณบางอย่าง หรือสามัญสำนึกโดยทั่วไป ตลอดจนต้องอาศัยความสามารถในการเข้าใจและตัดสินใจปัญหาต่างๆ ด้วย นักประวัติศาสตร์ต้องเผชิญปัญหาการเลือกเฟ้นข้อมูลที่มีอยู่เฉพาะหน้าว่าจะใช้ส่วนไหน ทั้งส่วนไหนจะใช้อะไรก่อนอะไร และทำไม จะเรียงลำดับเรื่องราวอย่างไรจึงจะทำให้สิ่งที่ต้องการเน้นเด่นชัดขึ้นมา และผู้อ่านได้รู้สิ่งที่ต้องการให้รู้ จะใช้ถ้อยคำอย่างไรจึงจะมีน้ำหนักที่สุด ปราศจากอคติที่สุด และประการสำคัญ ทำอย่างไรจึงจะไม่กระโจนลงสู่บทสรุปง่ายเกินไปจนคลุมเครือ คลุมเครือ หรือตกหลุมพรางต่างๆ อย่างง่ายดาย เป็นต้นว่า ปัญหาสาเหตุ (cause) สิ่งจูงใจ (motive) อิทธิพล (influence) การเทียบเคียง (analogy) หรือปัญหาการเข้าใจสิ่งต่างๆ ผิดยุคผิดสมัย (anachronism) ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เป็นกับดักนักประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เราอาจดูตัวอย่างได้ด้วยการพิจารณาปัญหาสาเหตุในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องซับซ้อน ผู้อยู่ในวงการประวัติศาสตร์อาจตระหนักดีว่าเหตุที่มาของสิ่งต่างๆ ในประวัติศาสตร์นั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ อย่าง คือเหตุปัจจุบัน (immediate causes) ซึ่งมองเห็นและเข้าใจได้ง่าย กับเหตุที่แท้จริง (underlying causes) ซึ่งต้องใช้เวลาศึกษาทำความเข้าใจและซบค้อยู่ยาวนานจนอาจไม่มีวันรู้กันเลยทีเดียว เนื่องจากมักฝังอยู่ลึก นักประวัติศาสตร์ต้องใช้เวลาศึกษาลู่ทาง คลำให้ถูกจุด และรู้หลักในการซบค้อยู่ด้วย บางครั้งคนๆ เดียวหรือในช่วงชีวิตเดียวก็ไม่สามารถทำงานนี้ได้ผล เหตุนี้ในทางปฏิบัติ จึงต้องพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบทุกแง่มุม หากถ่วงตัดสินใจพลาดไป ก็อาจได้แต่สาเหตุอันเป็นเพียงเปลือกนอก คือสาเหตุปัจจุบันเท่านั้น

๒๓. สมสมัย ศรีสุทรวรณ โฉมหน้าศักดินาไทย (๒๕๑๗)

หรือหากทัศนัปัญหาโดยมโนคติของอุดมการณ์ลัทธิความเชื่อเป็นประทีปนำทาง ผลที่ได้ก็คงสวมได้สนิท เฉพาะกับคนที่อยู่ในกลุ่มความคิดเดียวกันเท่านั้น ประการสำคัญอาจทำให้อดีตเปลี่ยนรูปไปเลยก็ได้

กล่าวโดยสรุปก็คือ เมื่อมาถึงงานช่วงสุดท้ายนี้ นักประวัติศาสตร์จะรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง ต้องพึ่งตนเองมากที่สุดโดยจะต้องรู้ ซึ่งอย่างดีแล้วว่า เป้าหมายของตนคืออะไร ทางที่ตนเลือกเดิน มาโดยตลอดนั้น อาจมีผู้ช่วยเหลือเป็นเพื่อนเดินทาง เป็นเพื่อนร่วมคิด เป็นเพื่อนร่วมทำงานในการ กำหนดปัญหา ในการสำรวจและวิจัยหลักฐาน เพื่อเตรียมข้อมูล ครั้นถึงจุดที่ต้องวิเคราะห์ เลือกเฟ้น และนำข้อมูลมาผสมผสานเป็นเรื่องราวต่อเนื่องสละสลวย มีน้ำหนัก และมีความหมายที่ สุกสุ้น นักประวัติศาสตร์แต่ละคนต้องไปตามทางของตน จุดอันตรายต่าง ๆ อาจมีผู้ทำเครื่องหมาย ไว้ให้บ้างแล้ว ขณะเดียวกัน นักประวัติศาสตร์แต่ละคนก็มีส่วนสร้างอันตรายของตัวเองขึ้นมาเองได้ ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวนั่นเอง วิชาการประวัติศาสตร์อาจมีเป้าหมายที่ทะเยอทะยานมากไป สักหน่อย จึงต้องการผู้มีคุณสมบัติของนักวิทยาศาสตร์ ศิลปิน และนักปรัชญา รวมไว้ในตัว คน ๆ เดียว ซึ่งคงไม่มีวันหาได้สมบูรณ์อย่างแน่นอน เหตุนี้ในวงวิชาการประวัติศาสตร์จึงมีปัญหา ขาดคนที่สามารถอุทิศทุกอย่างเพื่อวิชาการอย่างแท้จริง กระนั้น เราต้องยอมรับความจริงที่ว่า ประวัติศาสตร์เปรียบได้กับชีวิต จะมีใครสักคนที่คิดว่าตนเองพร้อมจะเผชิญชีวิต และประสบความสำเร็จทุกประการในการดำรงชีวิตตน ผู้อยู่ในวงการประวัติศาสตร์ก็จะต้องตกอยู่ในสภาพเดียวกันนี้ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า ตนมีข้อจำกัดนานาประการ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าตนไม่พร้อม ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าทางข้างหน้าเป็นทาง วิบาก และเป้าหมายก็ดูสูงส่งเหลือกำลัง แต่ด้วยหน้าที่ความรับผิดชอบที่ปฏิเสธได้ยาก ผู้เขียนเชื่อ ว่า ผู้อยู่ในวงการนี้คงต้องพยายามแบกภาระให้หนักที่สุดเพื่อการอยู่รอดของวิชาการนั่นเอง

บทส่งท้าย

ผู้เขียนใคร่ขอนำข้อคิดเห็นบางประการจากหนังสือเรื่อง *Historians' Fallacies* ของ D.H.Fischer มาเสนอเพื่อประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับอนาคตของวงการประวัติศาสตร์ ดังต่อไปนี้^{๒๔}

พีทเซอร์กล่าวว่า ในระยะหลัง ๆ นี้ นักวิชาการประวัติศาสตร์ต้องว่าวุ่นเป็นกังวลใจอยู่มาก เนื่องจากได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า วิชาการด้านนี้ ไม่ออกเงยและดูจะหมดความสำคัญในสังคมไป ขณะเดียวกัน ก็ได้มีนักประวัติศาสตร์บางกลุ่มแสดงความตั้งใจจะปฏิรูปวิชาการประวัติศาสตร์เสีย

๒๔. Fischer, pp. 313-318.

ใหม่ พร้อมกับรู้สึกไม่พอใจนักวิชาการหัวเก่าที่ตนเชื่อว่ามาขัดขวางหนทางปฏิรูปของตน พี่เชอร์เห็นว่า นักปฏิรูปเหล่านั้นแทนที่จะช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น กลับทำให้เลวร้ายลงไปอีกด้วยข้อเสนอที่ผิดพลาด นั่นคือพวกมันต้องการให้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อประโยชน์ของอะไรสักอย่างหนึ่ง แทนที่จะมีเป้าหมายสูงส่งจนสัมผัสได้ยาก ซึ่งในทัศนะของพี่เชอร์เห็นว่าไม่ได้เสนออะไรใหม่เลย เป็นข้อผิดพลาดที่มีตัวอย่างก่อนแล้ว โดยเฉพาะในระยะเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดใหม่ๆ เมื่อพวกอนุรักษนิยมลุกขึ้นมาเขียนประวัติศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ หรือพวกเสรีนิยมเขียนประวัติศาสตร์โฆษณาอุมการของคน เป็นต้น พี่เชอร์กล่าวว่า นักปฏิรูปที่พยายามทำ “อดีตให้เป็นประโยชน์” กลับล้มเหลวด้วยการไม่ได้ทบทวนอดีต และไม่ได้ทั้งประโยชน์อะไร^{๕๕} ทั้งสิ้น

มีนักประวัติศาสตร์ไม่น้อยที่คอยห่วงใยอยากให้ความจริงอยู่ข้างเดียวกับตน แทนที่ตนนั้นแหละควรจะยืนอยู่ข้างเดียวกับความจริง ที่สาคิดดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจเพราะนำผลเลวร้ายมาให้ แก้ววิชาการประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง ใครก็ตามที่ทำงานเขียนทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ คนผู้นั้นคือผู้ทำลายประวัติศาสตร์ ผลผลิตอันเกิดจากวิธีการของคนเหล่านั้นไม่อาจถือว่าเป็น ประวัติศาสตร์ได้เลย พี่เชอร์เน้นว่า การที่คนรุ่นก่อนหรือคนกลุ่มที่มีอุดมการต่างๆ ได้เคยก้าวพลาดมาแล้ว ไม่ได้หมายความว่า จะทำให้ความผิดพลาดนั้นกลับกลายเป็นความถูกต้องขึ้นมา

นอกจากนี้ ประวัติศาสตร์ “ใช้ประโยชน์ได้” ซึ่งกลุ่ม “ซ้ายใหม่” พยายามนำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งรับไม่ได้อย่างยิ่ง ที่เป็นเช่นนั้น ไม่ใช่เพราะเนื้อหาของประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มนี้มีลักษณะรุนแรง หากเป็นเพราะวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่พวกนี้ใช้โบราณเกินไป พี่เชอร์สรุปว่า นักประวัติศาสตร์หัวรุนแรงในปัจจุบัน ส่วนใหญ่แล้วมักเขียนประวัติศาสตร์แบบโบราณเหลือเกิน (หากจะมีข้อยกเว้นก็น้อยเต็มที)

ฉะนั้น ถ้าประวัติศาสตร์ยังคงมีค่าควรแก่การเอาใจใส่อยู่บ้างในปัจจุบัน เราต้องเลิกเข้าใจเสียว่าประวัติศาสตร์อยู่ได้เพราะไม่ต้องทำประโยชน์ หรือประโยชน์คงมีอยู่แต่ต้องสูญเสียลักษณะที่เป็นประวัติศาสตร์ไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งที่จริงแล้วเราอาจมีได้ทั้งสองอย่างโดยนักประวัติศาสตร์อาชีพต้องช่วยทำให้ประวัติศาสตร์คงลักษณะความเป็นประวัติศาสตร์ ไว้ และพร้อมกันนั้นก็ยังสามารถทำประโยชน์ให้มนุษย์ได้อีก กล่าวคือ

ประการแรก ประวัติศาสตร์อาจช่วยให้เรามองเห็นปัญหาต่างๆ ในปัจจุบันกระจ่างชัดขึ้น ด้วยการให้ความรู้ความสามารถตามกระบวนการประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความเข้าใจในภูมิหลังหรือความเป็นมาของปัญหาเหล่านั้นได้ ในการนี้ นักประวัติศาสตร์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยแก้ปัญหาโดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่รัดกุมขึ้น มีเหตุผลขึ้น และประการสำคัญ ต้องดูมัตตนเองยังขึ้นต่อภาระหน้าที่ใหม่นี้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือนักประวัติศาสตร์ต้องทำให้ประวัติศาสตร์เข้าสู่วิชาที่จะช่วยแก้ปัญหามนุษยชนเอง

ประการที่สอง ประวัติศาสตร์อาจเป็นประโยชน์ต่อการคาดการณ์สำหรับอนาคต ด้วยการช่วยชี้แนวโน้ม ทิศทาง และสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในกาลข้างหน้า

ประการที่สาม ประโยชน์ของประวัติศาสตร์อาจอยู่ที่การปรับความรู้ทางทฤษฎีประวัติศาสตร์ให้เกิดประโยชน์แก่สาขาวิชาอื่น ๆ เป็นต้นว่า นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอาจช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ในสภาพการณ์ทางประวัติศาสตร์เช่นไร เราจึงจะได้เห็น ความมั่นคง ความหัดเทียมกัน และความเป็นอิสระอยู่ร่วมกันในสังคมใดที่ที่สุด ปัญหาเหล่านี้จะเป็นปัญหาเร่งด่วน เนื่องจากการปกครองแบบกตขั ความไม่เท่าเทียมกัน และความผันแปรจนขาดเสถียรภาพ กำลังเป็นอันตรายร้ายแรงที่คุกคามมนุษยชาติทั้งมวลอยู่ขณะนี้

ประการที่สี่ วิชาการประวัติศาสตร์อาจช่วยมนุษย์ให้รู้จักตนเองได้ ประวัติศาสตร์อาจทำหน้าที่แบบเดียวกับที่นักจิตวิเคราะห์ช่วยคนไข้ นั่นคือช่วยคนให้รู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับตนเอง และขณะเดียวกันก็รู้เกี่ยวกับคนอื่นด้วย ฟิชเชอร์เชื่อว่า ปัญหาที่มนุษย์เรากำลังเผชิญอยู่ ไม่ใช่ปัญหาความถี่ ความชั่ว หรือปัญหาทางศีลธรรม แต่เป็นปัญหาการอยู่รอด มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างปกติสุข ถ้าต้องการให้ตัวเองอยู่รอด สิ่งทีก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่มนุษย์ในการค้นรณเพื่ออยู่รอด ส่วนหนึ่งก็คือ มนุษย์เราในปัจจุบันไม่สามารถรู้หรือเข้าใจปัญหาที่ตนกำลังประสบอยู่ได้ ความรู้ทางประวัติศาสตร์จะสามารถช่วยเยียวยาแก้ไขปัญหาความล้มเหลวดังกล่าวได้บ้าง แม้มิใช่ทั้งหมด ฟิชเชอร์เรียกร้องให้นักประวัติศาสตร์อาชีพเข้ามารับหน้าที่ช่วยเหลือ โดยไม่ใช่วิธสนทนาวิสาสะกันเองในกลุ่มย่อย ๆ หากต้องเข้าถึงคนเป็นจำนวนล้าน ๆ ซึ่งจะทำให้ไม่ได้ด้วยการอึดเสียง การบรรยายเป็นกลุ่ม หรือการเขียนลงวารสารทางวิชาการ ฟิชเชอร์ไม่คิดว่า นักประวัติศาสตร์จะประสบผลในงานค่านนี้ โดยผลงานทางวิชาการหรือผลงานในรูปประวัติศาสตร์เพื่อประชาชน (popular history) นักประวัติศาสตร์ต้องหันมาใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนให้มากที่สุด และในทุกทางไม่ว่าจะเป็นทางโทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ หรืออื่น ๆ และหากเล็งผลเลิศ

อย่างฉับไวแล้ว นักประวัติศาสตร์ต้องไม่ทิ้งภาระให้ตกอยู่กับคนที่ไม่ได้อยู่ในอาชีพประวัติศาสตร์
เป็นอันขาด พี่เชอร์กล่าวว่าถึงเวลาแล้วที่ประวัติศาสตร์ต้องพัฒนาบุทวิธี ทักษะ ตลอดจนโครงการ
ทางวิชาการเสียใหม่

ประการสุดท้าย ประโยชน์สำคัญที่สุดของนักประวัติศาสตร์ก็คือ นักประวัติศาสตร์มีความ
รับผิดชอบสูง ไม่ใช่เพียงเพื่อจะ使人ได้รู้ ได้เข้าใจ “ความจริง” ในประวัติศาสตร์เท่านั้น
แต่ก็ต้องสอนคนให้รู้วิธีคิดตามวิธีการประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจมีได้หลายทาง แม้ว่ามนุษย์เราไม่อาจ
คิดแบบนั้นได้ตลอดเวลา แต่ก็อาจคิดบ่อยครั้งได้ เพราะคนที่รู้จักคิดแต่ละคนในโลกนี้ มักตั้งคำถาม
ถามเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในชีวิตประจำวันได้มากมายล้วนเกี่ยวพันโดยตรงกับการวิเคราะห์ตาม
หลักวิชาการ การอธิบาย ตลอดจนการโต้แย้งหาเหตุผลต่าง ๆ ที่สำคัญคือ มนุษย์เราต้องเรียนรู้
ที่จะมองสิ่งต่าง ๆ อย่างที่สิ่งนั้นเป็นอยู่จริง ไม่ใช่อย่างที่เราอยากให้เป็น

ปัจจุบันวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ทำให้โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทาง
เทคโนโลยีทำให้ประชาชาติในส่วนต่าง ๆ ของโลกแข่งขันกันส่งสมอาวุธยุทโธปกรณ์ร้ายแรงอันอาจ
ทำลายมนุษยชาติทั้งมวลได้ในชั่วพริบตา นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ทำให้เกิดภัยอันน่ากลัวขึ้น
มาแล้ว จึงควรเป็นหน้าที่ของนักสังคมศาสตร์จะต้องหาทางควบคุมภัยร้ายแรงนี้ให้อยู่ภายในขอบ-
เขต และนี่เองคืองานที่นักประวัติศาสตร์จะต้องทำ เป็นงานที่มีลักษณะมุ่งไปด้านการให้การศึกษา
อบรมเป็นส่วนใหญ่ นักประวัติศาสตร์ต้องสอนคนจะด้วยวิถีทางใดก็ตาม ให้คิดอย่างมีเหตุผลถึง
สภาพการณ์ที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ ซึ่งในการเผชิญหน้ากับการคุกคามเช่นนั้น เหตุผลแม้จะเป็นอาวุธ
ที่ให้ผลน้อยมากก็จริง แต่ก็ใช่ว่าอาวุธอย่างดีที่เราไม่มีอยู่

สุจิตรา วุฒิสถียร

คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

หนังสืออ้างอิง

๑. กอบเกื้อ สุวรรณพัก-เพียร “การศึกษาประวัติศาสตร์ของสกุลคำรพระราชานุภาพ” *อักษรศาสตร์พิจาณ* ฉบับที่ ๖ ปีที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๑๗) น. ๒๘-๔๔
๒. ชาญวิทย์ เกษกรศิริ “ประวัติศาสตร์และปรัชญาตะวันตก” *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ ๔ เล่มที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๑๗-มกราคม ๒๕๑๘) น. ๖๔-๘๐
๓. ชำนาญ อินทุโสภณ (แปล) *ประวัติศาสตร์ฉบับแรกของโลก* กรุงเทพฯ : สมาคมสังกมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๗
๔. นิธิ เอียวศรีวงศ์ “ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับพิเศษ ๓ (มิถุนายน ๒๕๐๔) น. ๑๒๑-๑๓๗
๕. นิธิ เอียวศรีวงศ์ “สมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับอาร์โนลด์ ทอห์นบี” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๗ (มิถุนายน-สิงหาคม ๒๕๑๒) น. ๑๗-๓๔
๖. ธรรมเกียรติ กั่นอริ “โฉมหน้าศักดินาไทยในสายตาของจิกร ภูมิศักดิ์” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* (กันยายน ๒๕๑๗) น. ๘๓-๙๔
๗. สมสมัย ศรีศุทรพรหม *โฉมหน้าศักดินาไทย* กรุงเทพฯ : จักรานุกูลการพิมพ์ ๒๕๑๗
๘. Fischer, David Hackett. *Historians' Fallacies: Toward a Logic of Historical Thought*. New York: Harper & Row, Publishers, 1970.
๙. Gooch, G.P. *History and Historians in the Nineteenth Century*. London: Longmans, 1961.
๑๐. Gottschalk, Louis. *Understanding History: A Primer of Historical Method*. New York: Alfred A. Knopf, 1956.
๑๑. Russell, Bertrand. *Understanding History and Other Essays*. New York: Philosophical Library, 1957.

คนกับความคิด : ยอร์จ ออร์เวล

คนไทยส่วนใหญ่เห็นจะรู้จักยอร์จ ออร์เวล เพียงเพราะนวนิยายชั้นล่ำสุดของเขา ๒ เรื่อง คือ *Animal Farm* และ 1984 ที่น่าเสียใจตรงที่ยังไม่ปรากฏว่ามีฉบับภาษาไทยที่แปลได้ดีใกล้เคียงสำนวนโวหารในภาษาเดิมของเขาเลย จึงเป็นอันยากที่จะเข้าใจโดยซบซึ้งถึงเนื้อหา ที่ซ่อนเงื่อนไว้ และความซับซ้อนบางประการ ที่ไปพันพันผิวซึ่งดูประหนึ่งว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อขึ้นด้วย แต่การที่จะเข้าใจงานเขียนของใครได้อย่างจริงจัง ถ้าได้รู้จักผู้เขียนมากเพียงไร บางทีจะช่วยให้รู้เท่าทันข้อเขียนของเขาเป็นเงาตามตัวไปด้วยก็ได้ โดยเฉพาะยอร์จ ออร์เวลด้วยแล้ว ในหลายกรณีเขาออกจะเป็นคนที่ยากแก่การเข้าใจ แต่มองจากในบางแง่ ก็อาจจะแลเห็นจุดยืนของเขาได้ไม่ยากนัก โดยที่จุดยืนนั่นเอง กลับเป็นจุดที่ใครต่อใครไม่พากันปรารภจะมองเห็น และไม่พยายามที่จะเข้าใจความคิดที่ต่างไปจากตนเอาเลยด้วยซ้ำ

ยอร์จ ออร์เวล เป็นนามปากกาของอีริก แบล (Eric Blaire) ซึ่งเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ที่มณฑลเบงกอล ประเทศอินเดีย (คือบังคลาเทศในบัดนี้) บิดาเขาเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยในกรมศุลกากร ที่สืบสกุลกันปกครองอาณานิคมแห่งนั้นมาหลายชั่วคน พ่อเขาอายุได้แปดขวบ มารดาก็พากลับประเทศอังกฤษ เพื่อส่งเข้าโรงเรียนประจำ

การที่จะเข้าใจคนอังกฤษและระบบการศึกษาของอังกฤษได้ จะต้องเข้าใจระบบชนชั้นไว้ด้วย นักเรียนไทยหลายคนที่ไม่อยู่เมืองอังกฤษมาคนละนาน ๆ ไปติกระบบ “ผู้ดีอังกฤษ” มาจากประเทศนั้นกันอย่างฉาบฉวย และมาทำตนให้เป็นที่คนเขาหมั่นไส้กัน จนเกิด “ลัทธิศักดินา” ขึ้นแล้วเลยแลเห็นว่าเมืองไทยก็มีระบบชนชั้นเช่นนั้นด้วย นั่นขวานผ่าซาก ในกรณีของออร์เวลนั้น ความคิดเรื่องชนชั้นได้ติดตราอยู่กับความคิดของเขาตลอดไป เขาเองก็ยอมรับว่าเขาเกิดอยู่ใน “เบื้องล่างแห่งกังบนของชนชั้นกลาง” คำพูดเช่นนั้น แม้จะใส่ภาษาอังกฤษลงไปด้วย (Lower-upper-middle Class) ก็ยากที่คนไทยจะเข้าใจได้ ในระบบของเรา แม้ข้อแตกต่างระหว่างชนชั้นสูง ชน

กลาง กับชั้นต่ำ เราเองก็เข้าใจกันได้ไม่ขัด (เว้นแต่ผู้ที่ไปเรียนเมืองอังกฤษมานานตั้งกล่าวแล้ว หรือพวกผู้คิดแปดสาแหรกจำนวนน้อย ซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่รู้จัก) โดยที่อังกฤษนั้น แม้ในแต่ละชนชั้น ก็ยังรังเกียจกัน ว่าใครอยู่ในเบื้องไหน แห่งกึ่งไหนของชนชั้นไหน

คำไทยที่ว่าสำเนียงส่อภาษากิริยาส่อสกุลนั้น อย่างเก่ง ก็แบ่งเพียงไพร่ ผู้ดี และไพร่ก็กลายเป็นเจ้าและขุนนางได้ โดยที่บุคคลเหล่านั้นก็ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ดี ยังมีพระพุทธานุชาธิบตรองอยู่ว่า

“ดูกรพรหมณ์ เราจะเรียกคนว่าประเสริฐ เพราะความเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง ก็หาไม่ เราจะเรียกคนว่าต่ำทราม เพราะความเป็นผู้เกิดในตระกูลสูงก็หาไม่ เราจะเรียกคนว่าประเสริฐ เพราะความเป็นผู้มีวรรณะใหญ่โตก็หาไม่ เราจะเรียกคนว่าต่ำทรามเพราะความเป็นผู้มีวรรณะใหญ่โตก็หาไม่ เราจะเรียกคนว่าประเสริฐเพราะความเป็นผู้มีโภคะมากมายก็หาไม่ได้ เราจะเรียกคนว่าต่ำทรามเพราะความเป็นผู้มีโภคะมากก็หาไม่ได้ แท้จริงบุคคลบางคน แม้เกิดในตระกูลสูง ก็ยังเป็นผู้ชอบฆ่าฟัน ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดคำเพ้อเจ้อ เป็นคนละโมภ คิดเบียดเบียน เป็นมิฉฉาทรู”

ส่วนที่อังกฤษนั้น สำเนียงก็ส่อชนชั้นอันเป็นต้นกำเนิดของตนเสียแล้ว และเพียงเปลี่ยนเสียงออกไป ก็เป็นที่รักหรือที่ชังของผู้ฟังได้ในทันทีทันใดเลยทีเดียว โดยไม่อาจที่จะเปลี่ยนกำเนิดต้นตอของตนได้ ยุโรปประเทศอื่นๆ แม้จนสหรัฐฯ เรื่องการแบ่งชนชั้นก็เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ด้วย มากน้อยตามส่วน แต่สำหรับประเทศไทย ชนวรรณะมิใช่ประเด็นใหญ่ที่แบ่งแยกคน และมีใช่เรื่องสำคัญในอันดับแรกที่จะต้องพึงเอาใจใส่

ที่ว่ามานี้ อาจมีคนเถียงว่า ถ้าเช่นนั้นงานเขียนบางชิ้นของ “ศรีบูรพา” และ “เสนีย์ เสาวพงศ์” จะมิไร้ความหมายไปหรือ ตอบได้ว่า ข้อเขียนดังกล่าวเป็นปฏิกิริยาต่อระบบขุนนาง ข้าราชการของไทยในระยะเวลาที่เดินตามรูปแบบของฝรั่งเข้าไปทุกที โดยที่ผู้เขียนแบบนั้นๆ หาเข้าใจรูปแบบดั้งเดิมได้ชัดเจนไม่ จนหลงเข้าใจไปว่ารากฐานแห่งชนชั้นดังกล่าวมีอยู่ในระบบเดิมของเราเอง ทั้งๆ ที่กระแสนวัฒนธรรมในเรื่องสมมติเทวราชกิติ เรื่องวรรณะอย่างพราหมณ์กิติ หามีผลในการสร้างระบบชนชั้นขึ้นได้อย่างจริงจัง ไม่ (นั่นบ่ว่าผิดกับอินเดียและลังกา อย่างฉกรรจ์) แต่แล้วผู้ที่ลิดลัดค้ำความคึกคักชนชั้นเหล่านี้ ก็มักเป็นผู้ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการอ่านหนังสือที่มีต้นตอมาจากฝรั่งเป็นส่วนใหญ่อยู่ด้วย

ตามสถานะทางสกุลของคนอย่างบิดาของออร์แวลในเวลา^๕นั้น ย่อมต้องมีอาชีพ ด้วยการรับ
ใช้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หรือนัยหนึ่งก็คือการทำงานให้ระบบจักรวรรดินิยม^๕นั่นเอง ซึ่ง
เวลา^๕นั้นถือกันว่าเป็นของคัมภีร์ เพราะออกไปให้ความยุติธรรมแก่ “คนพื้นเมือง” โดยยึดถือ
กฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการศึกษาแบบอังกฤษเป็นหลัก คนพวกนี้จะไม่ยอม
ทำมาหากินด้วยการเป็นพ่อค้า หรือมุ่งหาเงินเป็นใหญ่ ทางเปิดสำหรับคนอย่างออร์แวลในเวลา^๕นั้นคือ
การเตรียมตัวเพื่อเป็น “ทหารบก ทหารเรือ บาทหลวง แพทย์ นักกฎหมาย” (เฉพาะแพทย์นั้น
ไม่สู้แน่ใจนัก) ^๕ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าอาชีพดังกล่าวมีแต่หน้าตา โดยห้ามทรัพย์สินด้วยไม่ (ถ้าใครไปบอกคน
อังกฤษในสมัยนั้น ว่าอาชีพหนึ่งใดที่กล่าวมานี้ มีทางที่จะร่ำรวยได้ เขาคงต้องตกใจถึงที่สุด) และ
วิธีที่จะได้เข้าสู่วิถีชีวิตดังกล่าวได้ก็ด้วยการศึกษาเท่านั้น การศึกษาในที่นี้หมายถึงระบบโรงเรียน
ชนิดที่จะเตรียมใครที่อยู่^๕ในชนชั้นไหนให้ได้รับความสำเร็จในอาชีพใด ที่เหมาะกับชนชั้นของตน
(นี้เทียบได้กับระบบวรรณะของอินเดีย)

โดยที่บิดาของออร์แวล อยู่ในระดับชนชั้นที่นับได้ว่ามีเกียรติพอสมควร (ทั้ง ๆ ที่ไม่มี
ทรัพย์สิน) และบุตรก็มีแนวโน้มว่ามีความฉลาดปราดเปรื่องอยู่ไม่น้อย ทางครอบครัวจึงประสงค์จะให้
เข้าโรงเรียนที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงนำไปฝากไว้ยังโรงเรียนประจำ ชนิดที่เตรียมลูกผู้ที่มีสกุล
ให้ได้เข้าโรงเรียนมัธยมกินนอน ประเภทบัลลังก์สูง ที่เป็นชั้นยอดของอังกฤษ (บัลลังก์สูงแบ่งกัน
เป็นชั้นวรรณะอย่างไร จักไม่กล่าวในที่นี้) โดยที่โรงเรียนนั้นยอมลดค่าเล่าเรียนให้เป็นพิเศษ
เพราะเชื่อในความสามารถของเด็ก ที่จะทำชื่อเสียงให้โรงเรียนได้เกินคุ้ม ครูใหญ่โรงเรียนนั้น
และภรรยาของเขาเลวร้ายเพียงไร เพื่อน ๆ ที่มาจากชนชั้นที่สูงกว่า ถูกเขาอย่างไร เขาเป็นคน
โศกเศร้าเดียวดายแต่ไหน ออร์แวลได้เขียนระบายไว้มิใช่น้อย จนบางคนว่าเขาเขียนเกินเลย
ความจริงไป และไม่มีสำนึกพิมพ์ใดในอังกฤษกล้าตีพิมพ์บทความเรื่องนี้ในระหว่างที่เขามีชีวิตอยู่
เพราะกลัวถูกฟ้องหมิ่นประมาท (ได้แต่พิมพ์ที่สหรัฐอเมริกา)

การศึกษา ณ โรงเรียนแห่งแรก ให้ผลเป็นที่พอใจแก่ทุกคน เพราะออร์แวลสอบได้ทุน
การศึกษาโรงเรียนอีตัน อันเป็นบัลลังก์สูง ที่อยู่ในอันดับยอดสุดของอังกฤษ (พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักเรียนเก่าอีตัน และพระราชทานสวนไ้วเป็นที่ระลึกแก่โรงเรียน มีชื่อ
ว่า The King of Siam Garden ยังอยู่ต่อมาจนบัดนี้) ที่โรงเรียนนี้ ออร์แวลขึ้นสูงเป็นส่วนใหญ่
ออร์แวลกลับได้รับความสุขกายสบายใจ มากกว่าที่โรงเรียนแรก การเรียนก็อยู่ในอันดับดี จาก
อีตัน การศึกษาขั้นต่อไปก็ควรเป็นมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด หรือ เคมบริดจ์ (ซึ่งแบ่งเป็นวิทยาลัย

หรือส่วนที่ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับชนวรรณะอยู่ในนั้นด้วยมิใช่น้อย) แต่แล้วปรากฏว่าออร์เวลกลับไม่ยอมเรียนต่อ หากสมัครไปรับราชการ สังกัดตำรวจของจักรวรรดิอังกฤษ ถูกส่งไปประจำอยู่ประเทศพม่า จะว่าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินรอยตามสายสกุลก็ได้ หรือจะว่าเป็นเพราะออร์เวลไม่ต้องการเดินรอยตามความนิยม เพื่อเย็บตนให้สูงขึ้นไป หากต้องการไปรู้สึขงจักรวรรดินิยมก็ได้ เพราะสมัยอยู่ยู้ตัน เขาอ่านหนังสือมาก และเริ่มสนใจในด้านความคิดอันอิสระเสรี ประกอบกับมีแนวโน้มไป ในทางสังคมนิยมอยู่ด้วย

ออร์เวลรับราชการอยู่ที่ประเทศพม่า (ซึ่งเวลานั้นเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย) ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๗๐ เขาชอบพม่าอย่างไร แลเห็นความฉ้อฉลของระบบการปกครองอาณานิคมหรือไม่ ตลอดจนเข้าใจความขัดแย้งระหว่างคนอังกฤษกับคนพื้นเมืองเพียงไหน เราอาจอ่านเอาได้จากบทความของเขา เช่น Shooting an Elephant ซึ่งเขาต้องจำใจยิงช้าง หัง ๆ ที่ไม่ปรารถนา และ A Hanging ซึ่งในฐานะเจ้าพนักงาน เขาต้องไปในการประหารชีวิตคน เป็นต้น หังสองเรื่องนี้เป็นตัวอย่างแห่งการสนใจ เพื่อรักษา “หน้า” คนอังกฤษ เป็นการเอาใจ “คนพื้นเมือง” และเพื่อสนองระบบจักรวรรดินิยม ยิ่งถ้าต้องการรู้ถึงความสับสนและความไม่มั่นใจในตัวเอง ปมท้อยปมเด่นของ *บริติชราช* และ *แฮมมัททิบ* ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างคนพวกนี้เอง และกับ “คนพื้นเมือง” (ซึ่งมีทั้งพม่าและแขกอินเดีย) ด้วยแล้ว ควรจะได้อ่านนวนิยาย *Burmese Days* ของเขา แต่เรื่องนั้นก็เ็นเรื่องแรกของเขาที่ได้รับการตีพิมพ์ และไม่เป็นอัคริษฐ์ประวัติโดยแท้ หัง ๆ ที่นวนิยายและข้อเขียนของเขา เป็นการนำเอาประสบการณ์ส่วนตนมาเล่าสู่ผู้อ่านนั้นแลเป็นส่วนใหญ่

เรื่องแรกของเขาที่ตีพิมพ์นั้นจะว่าเป็นนวนิยายก็ไม่เชิง หากเขียนดังหนึ่งเป็นเช่นนั้น แต่ก็เป็นการเล่าชีวิตจริงของเขาที่ชี้ให้เห็นเลยทีเดียว ว่าการที่เขาเข้าไปคลุกคลีอยู่กับชนชั้นต่ำโดยมีชีวิตร่วมอยู่ด้วยนั้น มีบรรยากาศเป็นประการใด เล่มนี้มีชื่อว่า *Down and Out in Paris and London*

ตราบจนสมัยไปอยู่พม่า ออร์เวลได้บทเรียนมาเพียงพอแล้ว ว่าชนชั้นเอาเปรียบกันอย่างไร ระบบจักรวรรดินิยมล้มเหลวเพียงไหน บทเรียนที่เขาได้รับคือช่วยให้เขากลับมาในการเป็นตัวของตัวเอง และกล้าในการทำในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม (แม้ตัวละครของเขา ตลอดจนพระเอกในเรื่อง มักปราศจากความกล้า แต่ในชีวิตจริง เขากลับยิ่งกว่าวีรบุรุษที่เขานฤมิตขึ้นเป็นไหน ๆ) สำหรับเขาสรุปได้ว่า ความดีงามนั้นคือเสรีภาพและความยุติธรรม ซึ่งเขาเห็นว่าระบบชนชั้นและระบบ

จักรวรรดินิยมแบบอังกฤษ ปฏิเสธทั้งคู่ และถ้าจะสู้เพื่อชนชั้นที่ถูกกดขี่ วิธีเดียว ที่ทำได้คือการไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชนชั้นนั้น ออร์เวลลคงแลเห็นแล้วว่าจะไปร่วมวิถีชีวิตกับชาวพม่าไม่ได้ เพราะเครื่องกีดขวางทางภาษาและวัฒนธรรม จึงเลือกไปใช้ชีวิตกับคนชนชั้นต่ำที่ปารีส เพราะตาเขาเป็นฝรั่งเศส พอจะเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมนั้น และการไปใช้ชีวิตอย่างแร้นแค้นที่นั่นเป็นการปูพื้นอันเจ็บแสบน้อยกว่าที่อังกฤษ เพราะ (๑) เขาไม่เป็นที่รู้จัก (๒) ระบบชนชั้นไม่เข้ามาสู่ห้วงแห่งภวศาสตร์ที่อังกฤษ เมื่อสามารถต่อสู้กับความอดอยาก ยากแค้นที่ปารีสได้ จนถึงขนาดแล้วออร์เวลลจึงมาสัมผัสกับชีวิตอันยากไร้เช่นนั้นบ้าง ที่ลอนดอน ซึ่งเพิ่มความสะดวกให้เขาทางจิตวิทยาเป็นทวีคูณ การพรรณนาชีวิตอันค้นค้นและถูกกดขี่ โดยมีประสบการณ์โดยตรง ประกอบกับพรสวรรค์อันเขียนได้อย่างกระฉ่างชัดเช่นนี้ ยากที่ใครจะทำได้ดีกว่า และถ้าจะยืนหยัดข้างมวลชนกันจริงๆ แล้ว หากไม่เคยสัมผัส หรือไม่เข้าใจในสิ่งที่ออร์เวลลพยายามจะสื่อสารถึงในเรื่องนี้ด้วยแล้ว ก็อย่าอ้างคำพูดของ ๕๕ ๕๕ เช่นนั้นเลย จะดีกว่า

ผลจากประสบการณ์ดังกล่าว ออร์เวลลสรุปว่า Poverty is not merely an inconvenient absence of material comforts, but a real degradation of the character. ถ้อยคำเช่นนี้ใครๆ ก็พูดได้ แต่เมื่อมาจากปากของคนที่เคยเจอมาเอง ย่อมมีน้ำหนักมากกว่าคำที่ออกจากปากของนักปฏิกิริยาจอมปลอมทั้งหลายเป็นอันมาก และบุคคลที่ออร์เวลลรังเกียจมากที่สุด คือคนประเภทนี้ ออร์เวลลเห็นว่า คุณหญิงคุณนายที่ไปทำสังคมสงเคราะห์อย่างหน้าไหว้หลังหลอก ยังมีประโยชน์กว่าปัญญาชน ที่อ้างเอามวลชนเป็นเครื่องมือ เพื่อเสริมสร้างความยิ่งใหญ่ในทางอหังการให้ตัวเอง ข้อเขียนในเรื่องนี้ ไม่มีอะไรที่แสดงว่าออร์เวลลยิ่งใหญ่ไปกว่าเพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนร่วมบ้านของเขาเลย เขามีชีวิตอยู่กับคนยากจนเหล่านั้นอย่างเสมอมาเสมอไม่ว่างกันโดยไม่พยายามยกย่อง ใฝ่ฝัน ว่านั่นคือชนชั้นกรรมมาชีพ ต้องทวิเศษ หรือเลวร้ายอย่างไร นายทุนต้องมีภาพพจน์เป็นประการใด ใครคิดกับเขา เลวกับเขา เอาเปรียบเขา เมตตากรุณาเขา เขารายงานไว้สั้น หน้าตาของเขามีเพียงถามปัญหา แล้วจดความจริงไว้ในเรื่องในชีวิต ชนิดที่ห่างไกลไปจากประสบการณ์ของผู้อ่านส่วนใหญ่ของเขา

Down and Out in London and Paris เป็นเล่มแรก ที่เขาใช้นามปากกา เหตุผลก็คือต้องการลบตัวเอง และลบชนชั้นที่ตัวสังกัดอยู่ โดยเอาชื่อคนอังกฤษอย่างสามัญมาเป็นชื่อแรก และเอาชื่อแม่น้ำเล็กๆ สายหนึ่งมาเป็นชื่อหลัง (ขอให้เปรียบเทียบกับชื่อพระเอกในเรื่อง ๑๙๘๔ ประกอบ)

Down and Out in London and Paris แรกตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ *Burmese Days* ๒๔๗๗

บัดนี้ไป ศิพม์ *Clergyman's Daughter* กล่าวคือ เมื่อไปใช้ชีวิตอย่างยากจน จนถึงที่สุด ในนครหลวงทั้งสองแห่งนั้นแล้ว ออร์เวลล์มีอาชีพเป็นครูอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งก็โดนเอารัดเอาเปรียบนานาประการ หลังจากนั้น เขาก็มาเป็นพ่อค้าขายหนังสือ ดังได้เขียนเอาไว้ ในนวนิยายชื่อ *Keep the Aspidistra Flying* ซึ่งศิพม์ในปี ๒๔๗๙

ข้อเขียนต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ช่วยให้เขามีสถานะทางการเงินดีขึ้น และการวิพากษ์วิจารณ์หนังสือของเขา ก็ไม่ดังกับได้รับการยกย่องอย่างมากมายนัก บางเล่ม เช่น *The Clergyman's Daughter* ดังกับถูกสับเอาเลยด้วยซ้ำ (ตัวเขาเองก็ถือว่าเป็นนวนิยายที่เลวที่สุดของเขา) แต่พวกวงการฝ่ายซ้ายเห็นว่า เขาน่าจะร่วมขบวนการกันได้ โดยเฉพาะเวลานั้น วิกเตอร์ คอแลนซ์ แห่งสำนักพิมพ์ซอนน์ กำลังจัดทำ *The Left Book Club* ขึ้น ได้มอบเงินให้เขา ๕๐๐ ปอนด์ (ซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อยใน พ.ศ. ๒๔๘๐) เพื่อให้เขียนเล่าถึงสภาพความเป็นอยู่ของกรรมกรในประเทศอังกฤษ ผลก็คือ *The Road to Wigan Pier* ซึ่งเจ้าสำนักพิมพ์ไม่พอใจมาก หากศิพม์ด้วยการเขียนคำนำคัดค้านอย่างแรง ทั้งนี้เพราะออร์เวลล์ไม่ยกย่องชนชั้นกรรมกรอย่างที่พวกฝ่ายซ้ายต้องการ หากเขาเล่าสภาพความเป็นจริง ดังที่เขาพบเห็น เช่นว่ากรรมกรเขาเปรียบกันอย่างไร หลอกหลวงกันอย่างไร เป็นเครื่องมือให้นายทุนอย่างไร และนายทุนบางคนก็ใจดีเพียงใดด้วย ทั้งคำของเขาว่า Generosity is as painful as meanness, gratitude as hateful as ingratitude. นอกจากนั้นในเล่มนี้ยังมีถ้อยคำที่ประณามนักสังคมนิยมอย่างแรงอีกด้วย ดังเช่น

Sometimes I look at a Socialist – the intellectual, tractwriting type of Socialist, with his pullover, his fuzzy hair, and his Marxian quotation – and wonder what the devil his motive really is. It is often difficult to believe that it is a love of anybody, especially of the working class, from whom he is of all people the furthest removed. The underlying motive of many Socialists, I believe, is simply a hypertrophied sense of order. The present state of affairs offends them not because it causes misery, still less because it makes freedom impossible, but because it is untidy; what they desire, basically, is to reduce the world to something resembling a chessboard.

ในขณะที่พวกสังคมนิยมในอังกฤษไม่พอใจเขา และหลายคนยังคงสร้างความมั่งคั่งทางปัญญาและทางทุนทรัพย์ให้กันและกันนั้น ออร์เวลล์ได้ไปสมัครเป็นพลทหารของฝ่ายซ้าย เข้าสู่รบต่อต้านเผด็จการฝ่ายขวา ที่สเปน สงครามกลางเมืองที่สเปนครั้งนี้ นับเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับ

ปัญญาชน ที่ถือตนว่าต้องการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและความยุติธรรมในสังคม ด้วยพวกนี้พากันหันเข้าช่วยฝ่ายซ้าย เพราะเชื่อว่าคอมมิวนิสต์ในอุดมคตินั้นอาจเป็นไปได้ โดยที่ฝ่ายขวาเป็นเผด็จการอย่างเห็นได้ชัด (ระบอบนี้ใกล้เคียงกับสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วใหม่ๆ ในเมืองไทย ขอให้อ่านรายงานของคณะกรรมการที่ว่า หลวงประคิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ประกอบ) แต่แล้วหลายคน เช่น สตีเฟ่น สเปนเซอร์ และคลอด คอกเบิน เป็นต้น ก็ไปเห็นความฉ้อฉลของพวกซ้าย ซึ่งเป็นเผด็จการ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพวกฝ่ายขวา ทั้งหนังสือ *The God that Failed* ที่ปัญญาชนรุ่นนั้นร่วมกันเขียนเป็นพยานอยู่ สำหรับออร์เวลลัน ถึงจะสมัครอยู่กับฝ่ายซ้ายก็จริง แต่ไปอยู่ในหน่วย POUM ของพวกมากซิสต์ที่คัตาลัน อันเป็นเหตุให้พวกซ้ายในอังกฤษไม่พอใจอยู่นั่นเอง แม้ออร์เวลลจะบาดเจ็บสาหัสเพียงใด ก็ดูจะไม่มีใครสนใจกันเท่าใดนัก ข้อเขียนของเขาเกี่ยวกับสงครามคราวนี้ (*Homage to Catalonia*) สำนักพิมพ์ที่เคยตีพิมพ์เรื่องของเขาก็ไม่รับพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายขนาน เช่น คิงสลีย์ มาติน ถึงกับลงบทความประนามเขาเอาเลย ด้วยซ้ำ ด้วยถือว่าออร์เวลลไม่ใช่พวก นักคิดฝ่ายซ้ายในอังกฤษเวลานั้นแลเห็นอยู่เหมือนกันว่ารัสเซียไม่ใช่เมืองสวรรค์ แต่เห็นว่าควรหาพวก โคนล่างฝ่ายขวาเสียก่อน แต่คนที่ไม่ยอมเข้ากับทั้งสองฝ่าย เห็นว่าฝ่ายซ้ายคิดจะโค่นล้างทำลายเผด็จการฝ่ายขวา โดยพยายามหลอกลวง ไม่มองเห็นว่าฝ่ายซ้ายในรัสเซียคือเผด็จการอีกแบบหนึ่งนั่นเอง สำหรับออร์เวลล ถือว่าเขามีหน้าที่เพียง “ยอมรับรายงาน อย่างมีขันติโดยไม่อวดกล่าว่าจะสามารถควบคุมกระบวนการต่างๆ ในโลกนี้ได้” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ออร์เวลลเห็นว่าปัญญาชนฝ่ายซ้ายในอังกฤษเวลานั้นพยายามทำตนเป็น “พระผู้เป็นเจ้า” โดยทำตรงกันข้ามกับสิ่งที่กล่าวไว้ในอัญประกาศนั้นนั่น ทั้งยังไม่คำนึงถึงคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์เสียอีกด้วย ข้อความในประโยคหลังนี้ เป็นสิ่งที่ออร์เวลลเอาใจใส่มาก *Animal Farm* ก็ตี 1984 ก็ตี ล้วนขีดเส้นใต้ลงในปรัชญาอันทั้งสอง และที่เขาทนฝ่ายซ้ายไม่ได้ ก็ตรงที่เขาเห็นว่าพวกนี้ล้วนต้องการเป็นเผด็จการทางปัญญา ทางเศรษฐกิจและทางการเมือง ไม่แพ้เผด็จการฝ่ายขวา โดยอ้างมวลชน ขนิกที่ตนไม่เคยรักและไม่เคยสัมผัสเอาเลย พวกเขามีแต่ความเกลียด โดยปราศจากความรัก ต้องการแต่จะทำลาย โดยไม่มีการสร้างสรรค์ ในที่สุด ถึงกับคิดในคำพูดของคนที่ใช้หลอกลวงผู้อื่น ทั้งคำขวัญของ Ministry of Truth (คือกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งแปลได้ว่ากระทรวงโกหก) ในเรื่อง ๑๙๔๔ ที่ว่า War is Peace, Freedom is Slavery,

Ignorance is Strength เป็นต้น (ถ้าเอามาปรับกับงทำดี งานคือเงิน เชื่อผู้นำ ฯลฯ ของเราก็คงเข้าที่เหมือนกัน)

งานเขียนชิ้นถัดไป คีพิมพ์ในปีต่อมา (พ.ศ. ๒๔๘๒) คือ Coming up for Air ซึ่งเป็นนวนิยาย ที่เตือนให้เห็นถึงหายนภัยของสงครามโลก อันกำลังโกลดตัวเข้ามาทุกที และก็เกิดขึ้นจริงๆ สงครามครั้งนี้ เขาพยายามเข้ารับอีก แต่ถูกปฏิเสธ เพราะเหตุจากการบาดเจ็บอย่างสาหัสในสงครามคราวก่อน (ผลจากการบาดเจ็บคราวนี้เองที่ทำให้เขาเป็นคนที่พิการและมีอายุสั้น) เขาทำได้แค่เพียงเป็นอาสาสมัครรักษาดินแดนและทำงานด้านกระจายเสียงให้วิทยุบีบีซี (ซึ่งมีผู้บอกว่า คือต้นแบบของ Ministry of Truth ใน 1984) ในระยะนั้นเขาเขียนบทความมากและในหนังสือหลายฉบับ (แต่ก็ยังคงหาเงินแทบไม่พอยังชีพอยู่นั่นเอง) ที่รวมพิมพ์เป็นเล่มแล้วก็คือ *Inside the Whale and Other Essays* และ *The Lion and the Unicorn: Socialism and the English Genius* เล่มหลังนี้เป็นหนังสือที่อ่านมาก โดยเฉพาะสำหรับสังคมไทยในยุคนี้ ออร์เวลเห็นว่าสังคมนิยมเหมาะกับสังคมอังกฤษหรือไม่เพียงใด เพราะเหตุใด เป็นสิ่งซึ่งคนไทยน่าจะรับฟังและใคร่ครวญดู และในแต่ละชิ้น ออร์เวลเห็นว่าความคิดความเข้าใจ คนที่คนชั่ว มั่วสุมปนเปกันอย่างยากที่จะช่วยให้เห็นเป็นคำและขวากันได้ง่ายๆ คงที่นิยมกัน เขาว่า พวกชนชั้นสูงที่ดัดจริตคิดค้นต่างๆ นั้น ก็มีความจริงกักตุน และมีอะไรหลายอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นกรรมาชีพ อันยากที่จะหาได้จากพวกชนชั้นกลาง และการจะเข้าใจปัญหาพวกนี้ได้ ออร์เวลเสนอให้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงและหาข้อมูลแท้ แทนการคิดฟุ้งปาก ดังคำของเขาว่า *Though seldom giving much evidence for the exploited, he (the book-trained Socialist) is perfectly capable of displaying hatred—a sort of queer, theoretical in vacuo hatred—against the exploiters. Hence the grand old Socialist sport of denouncing the bourgeoisie.* นอกจากนี้ ออร์เวลยังเห็นว่าพวกปัญญาชนฝ่ายซ้ายเหล่านั้นยังมักใหญ่ใฝ่สูง ขอบมีอำนาจ จนไม่แลเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์อีกด้วย พวกนี้ยอมรับนับถือความสำเร็จของรัสเซียง่าย ๆ ดังคนไทยรุ่นหลังยอมรับความสำเร็จของจีนคอมมิวนิสต์นั่นเอง ที่ว่านี้มิได้หมายความว่าออร์เวลไม่ได้เป็นสังคมนิยม แต่สำหรับเขา สังคมนิยมต้องประกอบไปด้วยเสรีภาพและความยุติธรรม เขาเป็นสังคมนิยมแบบเผด็จการไม่ได้ เขาต้องการอันไหนให้หลังหลอกไม่ได้ จนเป็นผลให้เขาแตกกับพวกนักสังคมนิยมชั้นนำของอังกฤษในขณะนั้น ซึ่งไม่พยายามมองดูความจริง ที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีของตน นี่เองเป็นผลให้เกิด *Animal Farm* และ

1984 โดยเฉพาะเล่มหลังนี้ เรียกได้ว่าเขียนในขณะที่รู้ว่าชีวิตจะไม่รอดแล้ว ทั้งๆ ที่ผู้คนที่ไปรับกายอยู่ในชนบทอันห่างไกล แต่พยายามไปตามปรกวนจนได้ และเขียนเสร็จไม่ทันไรมีจรัลราชก็คว้าเอาตัวเขาไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

ในเรื่องนี้เอง ที่ปรากฏคำนิยามเกี่ยวกับปัญญาชนอังกฤษไว้อย่างเป็นรูปธรรมกันแพร่หลายมาก คือได้แก่ “คนที่จำแบบการทำอาหารมาจากปารีส ความคิดเห็นมาจากมอสโคว์ ในด้านการรักชาติโดยทั่วไปแล้ว พวกนี้คงกลุ่มเป็นฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยตลอดกาล” จอน ออสบอน ซึ่งเป็นนักเขียนอังกฤษรุ่นหลัง เคยเกรี้ยวกราดกับคำกล่าว (หา) นี้มาก ทั้งจะเห็นได้จาก *Look Back in Anger* ของเขา ถ้าจะปรับคำนิยามนี้ให้เข้ากับบรรยากาศแห่งสังคมไทยในเวลานี้ ก็เห็นจะว่าปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทยได้แก่ “คนที่แต่งตัวอย่างเซ ลอกความคิดมาจากเมา ในด้านความรักชาติโดยทั่วไปนั้นไม่มีเลย และสิ่งที่ต้องการคือการใช้อาวุธ ประหัตประหารผู้อื่น (โดยที่ตัวเองไม่เคยใช้) และใช้คำพูดเชิงๆ เพื่อปลุกกระดมมวลชน (ซึ่งตัวเองไม่เคยรู้จัก)”

แม้โดยการศึกษาและโดยสายสกุล ออร์เวลล์จะมีใช้คนธรรมดาสามัญ แต่เขาก็พยายามมีชีวิตร่วมกับคนธรรมดาสามัญอย่างมากที่สุด และเป็นกระบอกเสียงให้สามัญชนได้อย่างดีที่สุด เขาเป็นคนที่มีชีวิตอิสระ คีธรีน ชนิดที่กล้าทวนกระแสแห่งความคิดที่กำลังได้รับความนิยมกันในยุคสมัย พร้อมกับเป็นคนใจอ่อน ที่เห็นคุณค่าอันลึกซึ้งของความเป็นมนุษย์ ชนิดที่คนซึ่งคงตัวเป็นผู้นำทางการเมืองส่วนมากมักมองข้ามไป โดยนิสัย เขาเป็นคนขี้อาย พูดเสียงเบาและชอบเอาใจเพื่อน แต่ข้อเขียนของเขาเต็มไปด้วยไฟอันร้อนระอุ แต่ก็เรียบง่าย เขาสงสัยคลางแคลงใจในวิถีใดๆ ต่างๆ ที่นักการเมืองชอบให้สัญญาหรือเขียนเป็นคำขวัญ โดยลักษณะส่วนตัว เขาเป็นนักอนุรักษ์ แต่เหตุการณ์รอบๆ ตัว ทำให้เขาต้องกลายเป็นนักปฏิวัติ ยิ่งอ่านออร์เวลล์มากเพียงไร ยิ่งทำให้เราเข้าใจเขาได้มากยิ่งขึ้น เขามีใจอยู่ในหมู่ชนกลุ่มน้อย ที่ต้องการแย่งชิงอำนาจมาในนามของคนส่วนใหญ่ แม้การแย่งชิงกันนั้น จะทำลายอารยธรรมลงด้วยหรือไม่ก็ตาม หากเขาเป็นคนที่ถนัดว่าคำจริงชีวิตอยู่เพียงคนส่วนใหญ่และเข้าใจคนพวกนี้ด้วย โดยไม่เคยอ้างว่าได้ทำอะไรหรือจะทำอะไรให้มวลชนเขาเลย เขาจะไม่ทำการอันใดเลย เว้นไว้แต่เขาจะเข้าใจประเด็นต่างๆ อันซับซ้อนซ่อนเงื่อนกันอย่างแจ่มชัด และเขาจะไม่ทำอะไรที่อาจเป็นไปได้ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรืออารยธรรมของมนุษยชาติที่ได้สั่งสมกันมาแต่อดีต โดยสิ่งซึ่งจะมาแทนที่นั้นนั้น ไม่น่าจะดีกว่าเท่าเทียมกัน

สุลักษณ์ ศิวรักษ์